Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 232 (19610) | Четверг, октябрь 3, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 көп

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР КҮҮСЕТТИНГЕН

Белгород областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин боттандырбышаан база партияга болгаш совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыынга харыы кылдыр, бо чылын эки дүжүттү өстүрүп алгаш, тараа ажаап алыышкының организастыг чорудуп, күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүседи-пкен. Төрээн чурттуң шыгжамырынга 860 муң тонна тарааны олар урган. Күрүнеге тараа садары уламчылап турар.

(СЭТА).

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 30 ЧЫЛЫНГА КУШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЕГДЕ

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Дүжүт ажаап алыышкынын доозаа талазы-биле шалыпчы неделяны чаалаан

Тараа культураларының ажаап алыышкынын дүргени-биле доозар болгаш тараа садар талазы-биле доктааттынган онаалдаларны, үрезин урарының болгаш аңгыс аңдарылгазының планнарын күүседир сорулга-биле СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели октябрь 3-тен 10-га чедир дүжүт ажаап алыышкынын, күрүнеге тараа садарын, үрезин урарын болгаш аңгыс аңдарылгазын доозар талазы-биле шалыпчы неделяны чарлаар дугайында доктаал хүлээп алган.

Октябрьның 10-га чедир тараа ажаап алыышкынын, күрүнеге тараа садарын болгаш үрезин уруушкунун доозар, аңгыс аңдарылгазын эң-не дүргедедирин чедип алыр төлээде, шалыпчы неделяның хүннеринде комбайннарның болгаш тракторларның, саваң сарааттаар болгаш пресстээр агрегаттарның, тараа арыглаар болгаш курғадыр машиналарның база тараа сөөртүр автотранспорттуң дүн-хүн чок ажылдаарын хандырар талазы-биле хемчеглерни алырын СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарынга болгаш хооррайкүүскомнарга хүлээткен.

Организастыг ажылды күштелдирер болгаш түннелдерин хүн бүрүзүнде үндүрерин хандырар сорулга-биле партия райкомнарының бюроларының, райсоветтернин күүскомнарының кежигүннерин, партия-совет ажылдакчыларны ажыл-агыйларга, ажаап алыышкынның болгаш чер аңдарылгазының агрегаттар бөлүктеринге, шаннарга болгаш тараа арыглаар база сөөртүп чорудар пунктуларга быжыглаары эргежок чугула деп, доктаалда айыткан.

Дүжүт ажаап алыышкынына, тараа арыглаар болгаш сөөртүр черлерге шалыпчы неделяның хүннеринде эң бедик көргүзүглерни чедип алган механизаторларга, ажылчыннарга болгаш чолаачыларга шаннаалдарны тургузарын совхозтар директорларына, қолхозтарның баштаар черлеринге сүмелээн.

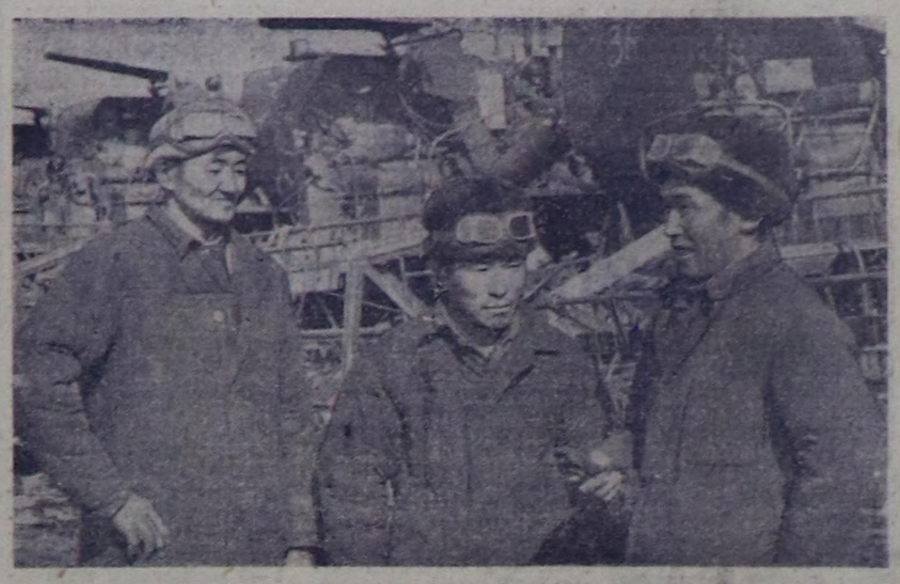

«Шамбалыг» совхозтуң механизаторлары байырлал мурнунуң күш-ажылчы эзлчээнде ажылдап, баштайгы 2 хүнде 1210 гектар черниң тараазын ажааган.

Ажаалданың маадырлары: комбайнерлер Николай Хомушку, Деспик-оол Ооржак болгаш Май-оол Ооржак олар ийи хүнде 70, 65, 59 гектарның дүжүдүн ажааган. Совхозтуң механизаторларының күш-ажылчы эзлчээ ургулчулеп турар.

ЧУРУКТА: мурнаичы комбайнерлер (солагай талазындан): Николай Хомушку, Деспик-оол Ооржак, Май-оол Ооржак.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

Чөөн-Хемчик районда „Искра" колхозтуң даргазы эш НАСТЫК-ДОРЖУГА партбюро секретары эш ХЕРТЕККЕ көдээ совет даргазы эш ДОҢГАККА комсомол организациязының секретары эш ХОВАЛЫГГА

Совет Тыванын 30 чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерни болгаш күрүнеге тараа садарының 5 чыл планын, эът, сүт, дүк садарының чыл планнарын, үрезин уруушкунунун болгаш мал чеми белеткээринин планнарын күүсеткени-биле холбаштыр колхозчуларга, ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели изиг байыр чедирип тур.

Күскү көдээ ажыл-агый ажылдарын болгаш мал кыштаглаашкынын организастыг доозуп, тоску беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринге моон сонгаар-даа улуг чеднишкиннерлиг болурун колхозтуң ажыл-ишчилеринге СЭКП обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели күзеп тур.

СЭКП ОБКОМУ | ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

АЖЫЛ-ИШЧИ ИДЕПКЕЙ

Тодарадыкчы чылдың планныг онаалдаларын чедишкиниг күүседир, Совет Тываның 30 чыл ооңга күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужуражыр дээш, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчулары ажыл-ишчи идепкейлиг, бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдап турар.

Ниитинин малынга четчир чемни белеткээри — бүгү улустуң херээ. Бо чугула кампанияга колхозчулар идепкейлиг киржип, аразында чарыштыг организастаанар. Мал чеминин белеткелинче бүгү күштү партия эге организациязы мобилизастаан. Суурнун квартал бүрүзү 10 тонна сигенни, а бригадалар, фермалар — 100—400 тонна чедир сиген белеткээр хүлээлгелиг. Бо ажылга эң идепкейлиг, кызымак чоруун малчыннар Аяк-Хөө Ондар, Ырыш Монгуш, Машпак Куулар, Бадый Куулар болгаш өскелер-даа көргүзүп, 10—15 тонна сигенни белеткээн, кыштагларында чедирип алганнар.

Коммунист Бүрбүт-оол Ондарның удуртқан хойжу бригадазы 160 тонна сиген белеткээр планын ажыр күүсеткеш, белеткээн сигенинин шуптузун кыштагларынче сөөрткен.

Мал чеминин белеткелинде эки ажылдан турарларны колхоз баштаар чери, ында партия эге организациязы 10 хонуктан түүнеп, шаңнап, мактаар хемчеглерни ап турар.

О. САЙЫН.

Улусчу тудугда

КОЛ МАГИСТРАЛЬДА

Кызылдың чылыг дамчыдылгаларының тудуун чорудуп турар кол магистраль болу берген Найырал-кудумчузунда улуг диаметрлиг хоолайларны тудуштуруп дүнзаалаары бо хүннерде соксаал чокка чорун турар. Авиация кудумчузундан Чүльдүм кудумчузунга чедир шөйүлген бо трассада «Сибирьсантехмонтаж» трестиң Кызылда А. Поручникке удурткан участогу монтаж ажылдарын чорудуп турар. Мында Алексей Королевтуң бригадазы хүнүн-не ийи эзлчет-биле, дыштанып хүннерде-даа ажылдан турарлар. Олар хүнде дүнзаалаашкын кылыр үлүүн 130—135 хуудан кудулаайн келгеннер.

Эш Королевтуң бригадазында 11-кижи бар. Оларның аразындан Юрий Седых, Дмитрий Малашевич, Геннадий Корев болгаш өске-даа монтажчыларның дүнзаалаан белдирлерининң шынары бедик: 2 муң метр ажыг хемчээлдиг коошпада кожаладыр салган хоолайларны олар тудуштур дүнзаалаан. Ам-даа 2 км ажыг черде ажылды күүседип эртер ужурдуглар.

Рабочая кудумчузунда тудуг-монтаж ажылдарын, хоолайларны шывыг материалдары-биле ораап, шыварын Иштын херектер министерствозунун, Тыва автоорук тудуунун эргелелиниң болгаш өске-даа коллективтерниң бригадалары эки шынарлыг кылып доозупкан. Авиацияда шөйүлген черниң хоолайларының кырын дуглап, сайлап каапкан. Ында ам 300 метр хемчээлдиг оруктуу дескилеп, чаагайжыдып, асфальтылаарынче кирген.

Комсомольскаяда 1200 метр чылыдылга четкизи эрткен орукта арткан черлерни чедир дескилеп, асфальтылаарын октябрь 1-де доозкан. Анаа чаагайжыдылга чорударынга кызылчылардан 320 кижи ажылдаан.

Чылыг дамчыдар хоолайлар эптеп салган кудумчуларны чаагайжыдарынга Кызылдың беш муң комсомолчулары киришкен. Олар күш-ажылын чогаалчы Николай Островскийниң төрүттүнгенинден бээр 70 хөрлаавынга тураскааткан. Ленин аттыг төп шөлүү алгыдыр тударынга, чаагайжыдарынга база бо оолдар, кыстар болгаш школаларының 500 өренникчизи идепкейлиг киришкен. Ол шөлүүн бир ужунда улус кылаштаар оруктар кылыры, шивилер олуртуру амдаа чорун турар.

СЭКП Кызыл хооркомунга бүдүрүлге, албан организация черлерниң удуртукчуларының хуралынга Найырал магистралында хоолайлар чылыглаарынга 350 кижини кирилтирерин дугурушкан. Ол кудумчуда ажылдан кирген бригадалар 500 метр черде дамчыдылга хоолайларының гидрочылыглаашкыныары Совет Тываның 30 чылының байырлалының бетинде доозар сорулганы салган.

О. ОХЕМЧИК,
«Шынның» тускай корр.

Венгр Улус Республиканың партия-чазак делегациязының Совет Эвилелинге чораанының дугайында

ДЫҢНАДЫГ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалааның ёзугаар Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Янош Кадарга баштаткан Венгр Улус Республиканың партия-чазак делегациязы Совет Эвилелинге 1974 чылдың сентябрь 25-тен 30-ге чедир чоруп турган.

Делегация ССРЭ-ге чоруп турган үезинин дургузунда Ленинградка барып чораан, үлетпүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның хөй-хөй бүдүрүлге черлеринге барган, ажылчы чоннарның төлээлекчилери-биле, партия, күрүне органнарының, хөй-ниитиниң ажыллакчылары-биле ужурашкан. Ленинградта Киров заводунга совет-венгр найырал митингизи болган. Ук митинг Совет Эвилели биле Венгрияның, СЭКП биле ВСАП-тың бузулбас чангыс эвинин күчүлүг илерээшкини болган.

Венгрияның партия-чазак делегациязын чер болганга чүректин ханызындан чылыг, найыралдыг уткуп турган. Совет болгаш венгр улустарны каттыштырып турар ханызы-биле акы-дүңмалышкы сагыш-сеткилдиң херечизи ол болган.

Аян-чоруктуң үезинде чугаалажыышкынар болган. Анаа киришкеннер болза:

совет талаадан: СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. К. Байбаков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ВУР-да элчини В. Я. Павлов;

венгр талаадан: Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Янош Кадар, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Енё Фох, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСАП ТК-ның секретары Карой Немет, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, «Таршадалми семле» журналдың редколлегия даргазы Валерия Бенке, ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Иштван Хусар, ВУР-нуң даштыкы херектер министри Фридьеш Пуйя, ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң ССРЭ-де элчини Дьюла Рапан.

Чугаалажыышкыннарга совет талаадан—СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизиниң оралакчызы Г. А. Киселёв, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Бешки европа килдизиниң эргелекчизи Н. Н. Сикачёв; венгр талаадан—ВСАП ТК-ның кежигүнү, «Непсабадшаг» солунунуң кол редактору И. Катона, ВСАП ТК-ның Делегей кылдизиниң эргелекчизи Я. Берец, ВСАП ТК-ның Делегей кылдизинин эргелекчизиниң оралакчызы М. Сюреш, ВСАП ТК-ның Агитация болгаш пропаганда кылдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы Л. Фодор болгаш ВУР-нуң ДХМ эргелелиниң начальниги И. Тот олар база киришкен.

Политиктиг, экономиктиг болгаш культура амыдыралының хой-хой талаларын хаарз тутқан, Совет Эвилели биле Венгрияның акы-дүңма харылаалларының хөгжүп турарының бедик децнелдинн; социалистиг интернационализм принциптеринге үндезилеттинген база Найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында керээде быжыглаттынган совет-венгр харылаалларының үре-түңнелдинн чүректиг ханызындан найыралдыг, бүрүн билчиишкиниг эрткеч чугаалажыышкынарның үезинде талаалар сеткил ханыышкының демдеглээн. Чугаалашкан бүгү айтырыгларның талазы-биле ийи партияның, чурттарның үзел-бодалысың болгаш туруштарының бүрүү-биле чангыс аай болганы бадыткаттынган.

Совет делегация коммунистиг тургузуушкунга совет улустуң чедип алган чеднишкиннерин, СЭКП-ниң XXIV съездизинин шиитпирлерин күүседип турарын, ССРЭ-ниң экономика күчүзүн быжыглап турарын, совет иитилелдиң социал-политиктиг, угаан-бодал хөгжүлдезин чугаалап берген.

Совет улус ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкунуң амыдыралы-чадазында күш-ажылчы бедик идепкейлиг, социалистиг чарыш чаа кодүрлүүшкүнүг, бүдүрүлге планнарын чеднишкиниг күүседирин ол хандырып турар деп чүве демдеглеттинген. Совет тала СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазын, СЭКП-ниң XXIV съездизинин чарлаан Тайбың программазын боттандырып турарында чеднишкиннерин дыңнаткан.

Венгр удуртукчулар акыдүңма совет улустуң коммунизм тургузуушкунунга, СЭКП-ниң XXIV съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга. Совет Эвилелиниң экономика күчүзүн быжыглаарынга, ажылчы чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнелин бедидеринге улуг чеднишкиннерин бедин-биле үнелээн. Олар ол чеднишкиннерни чедип алырынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш эш Леонид Ильич Брежневке баштаткан ооң Төп Комитединиң шылгаттынган авангардының Венгрияның Социалистиг Ажылчын партиязының, ооң эш Янош Кадарга удурткан Төп Комитединиң билдилиг болгаш чогаадыкчы удуртулгазының ачызында чедип алдыкан, Венгр Улус Республика бодунуң идепкейлиг даштыкы политиказы-биле социалистиг күрүнелериниң делегей ареназынга дугуржуушкуннуг угланыышкынының чеднишкиниг болурунга тодаргай деткимчени көргүзүп турар. Социалистиг дем каттыштырылгазының авторитединиң болгаш күчүзүнүң өзеринге дуза катпышаан, акыдүңма чурттарның коллективтиг организациялары болур—Варшава Керээзиниң организациязында болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинде ол үре-түңнелдин болгаш конструктивтиг ажылдап турар. Венгрияның социалистиг ажылчын партиязы өске партиялар-биле кады, делегейниң коммунистиг шимчээшкинин, амыы үениң бүгү-ле антиимпериалистиг күштерин быжыглаар дээш туруштуг демисежип турар.

1972 чылдың төнчүзүнде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев баштаан Совет Эвилелиниң партия-чазак төлээлериниң ВУР-же албанның аян-чоруунуң сөөлүнде бо үениң дургузунда совет-венгр харылаалларының хөгжүлдезинин дугайында санал-онаал солчулгазы болган. Совет-венгр кады ажылдажылгага, СЭКП биле ВСАП Төп Комитеттериниң, ийи чурттарның чазактарының болгаш хоойлу-дүрүм органнарының аразында ажыл-херекчи харылаалларын дүргеи хөгжүдеринге ол аян-чорук чаа күштү немээн деп ында онзалап демдеглээн. Чер-черде партия органнарының, хөй-ниити организацияларының, министерстволарның, ведомстволарның шугуму-биле, ол ышкаш Совет Эвилелиниң болгаш Венгрияның хоорайларының база областларының харылаажылгазы ажыктыы-биле бедээн.

Совет-венгр экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың байдалынга болгаш перспективазынга, ССРЭ биле ВУР-нуң аразында бараан саарылгазының шапкын өзүлдезинге сеткил хангаын талаалар илереткеннер. ССРЭ биле ВУР-нуң улус ажыл-агыйының даразында беш чыл планнарын таарыштырар сорулга-биле кылып чоруткан ажылдарны эки деп үнелеп, ийи чурттарның одаар чүүл—Энергетиктиг курлавырларын улам ынай шиитээдин алырыче, машина тудуунуң чугула адырларынга бүдүрүлгенин специалистаарын болгаш кооперастаарын калбартырынче углаанган кады кылган хемчеглериниң улуг ужур-дузалыын демдеглээн. Моон сонгаар беш чыл планнарын таарыштырар талазы-биле ажылдарны чорударда социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазында көрүүнген экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың чаа дешилгелиг хевирлерин улам-на калбаа-биле ажыглаарынче онза кичээнгей салыры эргежок чугула дээрзинге талаалар чаңгыс аай шиитпирлиг болуп турар.

25 чыл болган оюн бо чылын демдеглеп эрттирген керээге дүүштүр, совет-венгр эртем-техниктиг кады ажылдажылга техниктиг дешилгени дүргедедирине идиг берби-шаан, чурттарның кайызынгада улуг ажыктыг болуп турарын чугаалажыышкынарның киржикчилери демдеглээн. Эртем шинчилелдериниң, төлевилел-конструктиг ажылдарының талазы-биле кады ажылдажылганы таарыштырарын болгаш калбартырын, оларның улус ажыл-агыйынга ажыктыын бедидерин чедип алырын улам болбаазыраңгайжыдарынче чүткүлдүг болурун талалар айыткан.

(Уланчызы 3-кү арында).

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

КОСМОС МААДЫРЛАРЫНГА ШАҢНАЛДАР ТЫВЫСКАН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный октябрь 1-де Кремльге «Союз-14» космос кораблиниң командири Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы П. Р. Поповичиге Ленин орденин болгаш ийиги «Алдын Сылдыс» медальды тывыскан. Борт-инженер Ю. П. Артюхинге Ленин орденин, Совет Эвилелиниң Маадыры атты аңаа тывысканының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижиин, «Алдын сылдыс» медальды база «ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы» деп хөрек демдээн тывыскан. П. Р. Попович биле Ю. П. Артюхин олар орбитада «Салют-3» эртем станциязынга болгаш «Союз-14» транспорт кораблиниге ужудуушкунну чеднишкиниг кылганы база бо талаазы-биле эрес-дидим, маадырлыг чоруу дээш ол бедик шаңналларны алган.

Космос корабли «Союз-15»-биле ужудуушкунну чеднишкиниг кылып, ол үеде эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруу дээш космостуң «Союз-15» кораблиниң командири Г. В. Сарафанов болгаш борт-инженер Л. С. Демин олар Ленин орденнерин, Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывысканының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижиктерин, «Алдын Сылдыс» медальдарны база «ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы» деп хөрек демдектерин алганнар.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Совет чазактың болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң болдунуң өмүнээзинден Н. В. Подгорный Совет Эвилелиниң Маадырларынга, ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтыларынга чүректиң ханызындан байыр чедирген.

Н. В. Подгорный космос делгемнерин шинчилээринге чаа-чаа чогаадыкчы чеднишкиннерлиг бооп, кадык-чаагай, хууда амыдыралынга аас-кежиктиг болурун космонавтыларга күзээн.

(СЭТА).

МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕН

МОСКВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко октябрь 1-де Москвада ээп келген.

Внуково аэродромунга оны СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы Ф. А. Сурганов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталар комиссияларының кежигүннери Л. И. Греков, И. П. Воловченко, Ю. Л. Дудин, Н. Н. Родионов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң харыысалгалыг ажылдакчылары, өске-даа албан кижилери уткаан.

Уткаанларының аразында ЧССР-ниң ССРЭ-де элчини Я. Гавелка турган.

ТӨРЭЭН ЧУРТУНЧЕ ЧАНЫПКАН

ПРАГА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның КП ТК-ның бирги секретары В. В. Щербицкийге баштаткан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери ЧССР-ниң Федералдыг хуралының чалааның ёзугаар аңаа харыы аян-чорук кылган соонда октябрь бирде Төрээн чуртунче чорупканнар. Төлээлерниң составында — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары Н. А. Аскаров, Н. А. Борисевич, Н. А. Новоселова, В. С. Федоров.

Прага аэродромунга төлээлерни ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң Федералдыг хуралының даргазы А. Индра, ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, ЧССР-ниң чазаның даргазы П. Корчак, ЧКП ТК-ның секретары Ф. Олдрижх болгаш албанның өске-даа кижилери үдээнгер, ССРЭ-ниң ЧССР-де элчини В. В. Мацкевич үдээнгерниң аразынга база турган.

Чер ажылдакчыларының күш-ажылчы ээлчээ

ТАҢДЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ҮЛЕГЕРИ

Күскү хову ажылдарын чорудар талазы-биле чарыштың түңнелдери-биле сентябрьның ийиги он хонуунда республиканга бирги черни Тыванның чер ажылдыг эң улуг району — Таңды чаалап алган. Техниканы бедик бүдүрүнчүлүг ажыглаар, Совет Тыванның юбилейинге чедишкинниг ужуражыр дээш чарыш бо районнуң ажыл-агыйларында калбарган. Сентябрьның 24—26 чедир районда 4 муң ажыг гектар черниң күскү аңдарылгазын чоруткан. Районнуң чамдык ажыл-агыйларында дүжүт ажаалдазын болгаш күскү чер аңдарылгазын айыткан хуусаазындан эрте чорудуп турар.

«Тиилелге» мурнунда

Чаашкынныг күскү хүннер хову, корабльдериниң ажылдаарынга бо-ла шаптыктай бергидээр. Оон-биле чергелештир «Тиилелге» совхозтуң 69 комбайннарындан ажылдаарынга белеткээни чүгле 43, механизаторлар чедишпезинден 17 тракторлар ээ чок арткан.

— Канчаарыл?— деп айтыг ажыл-агыйны чоокта чаа башкарып өгелээн Е. К. Хвостовту болгаш совхозтуң коммунистериниң удуртукчузу Д. Д. Дарданшты дувуредип эгелээн. 17 муң ажыг гектар шөлдерде тараа ажаган комбайннар үрелиишкинге бо-ла таваржы бергилээр. Оон уламындан 1 комбайнга хүнде чүгле 5 гектар чер онаажып турганы ол.

Баштай-ла шупту комбайннарны чыгташ, дүжүт ажаар ийи отрядты тургускан, оон соонда тараа саванын ажаан, ону фермаларже дажыглаар механизастаттынган отрядтарны тургузуп, тракторларны база чаңгыс черге чыгган. Оларны удуртуру-биле совхоз бүдүрүлгезиниң шыырак дээн организакчыларын томуйлаан.

Ажыл-агыйның мурнунда турар белен эвес сорулгаларның дугайын совхозтуң удуртукчулары механизаторларга тайылбырлап чугаалаан.

Ол үеде Воронеж чурттуг механизаторларның дуржулгазының дугайында чугаа үнүп келген.

— Ол дуржулганы болувуска ажыглазывысса кандыгыл? Чаңгыс трактор-биле хонукта 50 гектар черни чарып шыдаваза-даа, ол санга чоокшуладыштар арга бисте чок бе?— деп, Е. К. Хвостов чугаалаан...

С. Сундуй, Г. Монгуш, О. Салчак болгаш М. Назын оларның тракторлары тукчугаштарлыг шөлче үнүпкен. Оларның ажылының дугайында медээни совхозтуң удуртукчуларынга 2—3 шак болгаш-ла дыннадып турган.

Үе үнелиг: 7 минута дүштеки чемге эрткен, ол-ла хире үеде—кывар материалдар-биле бактарны долдурбушаан, тракторларның техниктиг ажаалдазын база хынаан. А шай, сметананы дүне оларга 3 удаа чедирген. Тракторлар чырынга тура чемненмишаан, ажыл-ижиниң шалыпкынынга олар өөрүп турганнар...

...22 шак эрткенде тракторлар сөөлгү тукчугаштың чанынга кээп турупкан. 133,1 гектар чер аңдартынган!

Бир хонук эрткенде Совет Тыванын 30 чыл оюнга алдар болдуруп, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар дээш күш-ажылчы ээлчегге 10 трактористер база турупкан. Сес К-700 болгаш ийи ДТ-75 тракторлар-биле 474 гектар черни Тыванын чер ажылынын төөгүзүнде бир дугаар аңдарып, күш-ажылчы тиилелгени олар чедип алган. «Тиилелге» совхозтуң бирги комбайн отрядында ам 1 комбайнга-ла 20 гектар чер онаажып турар. Ол дээрге ажылдың баштайгы хүннериниң көргүзүүнден 4 катап хөйдүр.

Дүжүт ажаалдазының кошкак темп-биле чорун турарынга баштайгы хүннерде таарзынмайн турган Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Оюнович Янчат бо удаада ажжок таарзының чугаалады:

— Эрес хейлер! «Тиилелге»— тиилекчи болган-дыр.

Оларның күш-ажылчы чедишкиннерин үнелевишаан, СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары Григорий Адольфович Заркевич мынча дээн:

— Бо эгелээшкинде эң кол чүүл болза—дүжүт ажаалдазын эрте доозар, черни келир чылдың дүжүдүнге белеткээр дээш, дыштаныр үеринден механизаторлар боттары, эки туразы-биле ойтадааны болур. Социалистиг чарышты организастаарының чаа-чаа хевирлерин кадаа ажыл-агый бүдүрүлгезиниң удуртукчуларынга бо эрес-маадырлыг чорук берген.

Шыгжамыр

долар

Күрүнеге тараа дужаарының талазы-биле беш чыл планын күүседир төлээде, таңдыжылар 1975 чылда 70 муң тонна тараны күрүнеге садар.

— Тараа дужүдүн өстүрбүшаан, бистиң ажыл-агыйларывыстың мал чеми баазазын арбыдадып, беш чыл планында көрдүнгенин ёзугаар күрүнеге тараа садар хүлээлгевисти күүседир ужурлуг бис—деп, ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш тускай эртемниглериниң, партия болгаш совет ажылдакчыларның районга болуп эрткен хуралынга Г. А. Заркевич чугаалаан.

Таңдының чер ажылдакчыларының ажылының программазы ол.

Районга күскү чер аңдарылгазын 10—11 муң гектарга улгаттырар, азы гектар бүрүзү 2—3 центнер немелде дүжүттү бээр дээни ол. Моон мурнунда 85 муң гектар шөлге тараа культураларын тарып турган болза, ам ол сан 95 муң чедер. Минералдыг чемишчидилгелерни шөлдерже арбыдадыр төгеринде бедик дүжүттү алыры көрдүнүп турар.

«Тиилелге», «Шамбалыг», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг болгаш өске-даа совхозтарда үрезин уруушкунун чорудун турар.

— «Сельхозтехника» ажылдакчылары биске четпес дузалажын тур силер: К-700 деп ийи трактор үрелгенден бээр 2 чыл чедип тур — септелгезин кылбадынар. Ам база 2 трактор үрелди. Мурнундагы ышкаш 6—7 муң гектар эвес, а 11 муң гектар черге күскү аңдарылга чорудар болгай бис. Даартагы бедик дүжүттүн үндезинин бөгүн салыр болгай— деп, Е. К. Хвостовтуң оларбиле чугаазын деткивес арга чок.

К. ВЛАДИМИРОВ.

Эгелээшкиннің чалгыннары

Бүр чер совхозунуң мурнакчыларының эгелээшкини баштай-ла ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң трактористерин чалгыныалдырган.

Виктор Иванов хонукта 63,5 гектарга күскү чер аңдарылгазын чоруткан. Оон соон дарый — Владимир Сусликов, Кирилл Ионин олар бедик көргүзүгүнү чедип алган.

«Шамбалыг» совхозтуң механизаторларының күш-ажылчы ээлчээ каш хүн уламчылап турар. 31 комбайн-биле баштайгы ийи хүнде 1210 гектар черниң тараазын ажаган. Мурнакчы комбайнерлер Николай Хомушку, Деспик-оол Ооржак, Май-оол Ооржак олар үжелээн 2 хүн 194 гектар черниң тараазын ажаган.

«Тиилелге» совхозтуң механизаторларының эгелээшкинин районнуң чүс-чүс механизаторлары деткээн.

Республиканың контроль-хемчээл хереклериниң лабораториязынга бодунуң хереэн тергиин билир кижилер ажылдаар. Аңаа бичии-даа чазыг кылыр болза, айыылдыг. Инженер Михаил Ханды эл ажылынга мергежилдиг болгаш тускай установка-биле приборларның ажылын хайгаараар. Ында вольтметрлерниң амперметрлериниң ылавылаалдыг согуннары чүгүргүлеп турда, оларны эдерип, таарыштырарынга эвээш эвес күжениишкин негеттинер. А инженер ол ажылга чүгле эки талазы-биле өөрүнге билдингир. Чуруктa — инженер М. Ханды ажыл өйүнде.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

АЖЫЛ-ХЕРЕКТИ БИЛДИЛИГ БАШКАРАР

Овур районда «Торгалыг» совхозтуң төп салбыры ук ажыл-агыйның күрүне мурнунга планныг онаалдаларын күүседириңге кол рольду ойнап турар. Оон ажыл-ижиниден болгаш хөгжүлдезиниден совхозтуң экономика, культура талазы-биле сайзыралы, чоннуң амыдырал деңнелиниң бедиири улуу-биле хамааржыр. Совхоз төвүнде партия эге организациязының отчет-соңгулдалыг хуралынга партийжи ажыл-херектиң, коммунистерниң идепкейиниң, ажыл-херекте харыысалгазының дугайында шыңгыы, партийжи чугаалар болган.

Совхозтуң Торгалыг салбырында партия эге организациязы, партбөлүктер болгаш коммунистер СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле әлээн ажылдарны чоруткан. Оон түңнелинде чедип алдынган чедишкиннерниң болгаш ажылыштың мурнакчыларының дугайын санал берген эштер сеткил ханыышкыны-биле чугаалап турганнар. Ылаңгыя төрүүр чүс хойга онаштыр 92-ден 98 чедир хураган дорукторган Болат-оол Кунгаа, Монгуш Дунгар-оол, Доңгак Көкпеш-оол ышкаш социалистиг чарыштың тиилекчилериниң аттары каш-даа катап дыннаган. Торгалыг салбырның Чозада хойжу бригадазы күрүнеге дүк садарының планын ажыр күүседкен. Бригаданың хой бүрүзүнден 2 килограмм 200 грамм дүк кыргып алганы —Өвүрнүң байдалы-биле алырга, багай эвес көргүзүт.

Ынчалза-даа отчет-соңгулдалыг хурал шүүмчүлелдиң болгаш бот-шүүмчүлелдиң адаа-биле эткен. Ынчангаш кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларны база четпестерни чайладырынче угландырган.

Төрүүр чүс хойга онаштыр 73 хураган доруктуруп өстүргени—салдынган сорулганын күүсеттинмээнин херечилеп турар. Моон чылдагааны чүдел? СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң Тывага хой ажылын улам ыңай хөгжүдер дугайында доктаалын партия организациязының кошкак күүседип турарында. Ол дугайын коммунистер С. Седен, Д. Тумат болгаш санал берген өске-даа коммунистер чижектер-биле бадыткап тургаш, шүүмчүлээннер.

Парторганизацияларда отчеттар, соңгулдалар

Салбырда амгы байдал кандыгыл? Партия эге организациязының отчет-соңгулдалыг хуралы болуп турар үеде сиген кезер план 50,8 хуу күүсеттинген турган. Хойну тарып боозадырының хуузу чүгле 14 азы 9500 хойнуң 1413-ү тарыттынган. Бо дээрге мал бажын өстүреринге улуг шаптык дээрзин билир бис. Ынчангаш мал чеминиң белеткелинде болгаш тарып боозадылгада ажылдың четпес организастаттынып турарын санал бергеннер буруу шаан көрген.

Хой тарып боозадыр пунктуларның байдалы багай: ишти хирлиг болгаш соңгалары бузук, соок. Ында будүрүкчү кошкарларга кандыг чемни кажан база чүү хирени бээрин тускай эртемниглер чогуур үезинде айтып бербээн, кадарчылар боттарының туразы-биле чемгерип турар. Ук пунктуларда кайы аалдың хоюн кажан тарыырының эзлчээ тургустунмаан. Дежик Кертик-оол, Доңгак Көкпеш-оол олар кадарган хойларының аразында 2—3 кошкарларны тудуп турар. Доңгак Эмей-оолдуң хураганнары ол үеге чедир үстүнмээн турган. Кайы-даа пунктуда лозун, плакат чок. Бо дугайын коммунистер Куулар Кертик-оол, Степан Санчат-оол олар хуралга чидии-биле шүүмчүлээн.

Совхоз төвүнүң партия эге организациязында 24 коммунист бар. Оларның 8-и албан-хаакчылар база бир ол хирези —пенсионерлер болуп кээрге, ажыл-агыйның экономиказының кол үндезини—хой ажылында коммунистер эвээш. Черле ынчаш хүрээленни өстүрериниче эге организация кошкак сагыш салып келген. Отчеттуг үениң дургузунда ийи-ле кижини СЭКП кежигүнүнүн кандидадынга хүлээп алган. 200 ажыг комсомолчуларның болгаш аныяктарның аразында төлептиг кижилер аажок хөй. Оларны партияга киирип алыр талазы-биле оларның ортузунга ажылды база-ла багай чоруткан.

Коммунистер боттарының отчет-соңгулдалыг хуралынга илереттинген четпестерни дарый чайладыр дугайында шиитпирни хүлээп алгаш, ону күүседип киирипкеннер.

Т. ДАМБАЖЫК.

КЫШТАГЛАРЖЕ

Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг, Ак-Туруг салбырларының кыштагларынче мал чеминиң өөртүлгези үргүлүүлеп турар. Аңаа «МТЗ-50» маркалыг 3 тракторну быжыглаан.

Хойжулар М. Сагаан, М. Данзырыг, П. Даржаа оларның кыштагларында 10—15 тонна сигенни болгаш бешбеш тонна саваңны аппарып дужүрген. Чаш-Талда инек фермазының турлаанда 45 тонна саван, 20 тонна сигенни чедирген. Бо хүннерде ниитизи-биле кыштагларда 105 тонна сиген, 80 тонна саваң чедиртинген.

К. КОМБУ.

АЖЫЛГА ТӨЛЕПТИГ ҮЛҮҮН КИИРГЕН

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырының коллективи тодарадыкчы чылда салдынган ажыл-агый, культура талазы-биле сорулгаларны чедишкиниг боттандырарынга бир демниг ажыдап турар. Бо чугула үүле-херекке кижи бүрүзү бот-идепкейлиг, бичии уруглардан улуг назылыларга чедир активчи киржип турары өөрүнчүт.

Моон чижээнге Иван Шулуукайны чоргаарал-биле адап болур. Тудуг бригадазында звено удуртукчузунда ол каш чылдарда улаштыр мактадып келген. Эрткен чайын малчынарга бир чурттарга бажыңын, улуг инек кажаазын кылып дооскан. Арыскан суурда чынар-бажыңның тудуун ук звено ам чедишкиниг чорудуп турар.

Пенсионер И. Шулуукай онаашкан үүле-херекти бүдүмчелиг кылып бүдүрбүшаан, хөй-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг, суурда улусчу дружинаның, контроль бөлүүнүң кежигүнү. Ажыл-иштен оспаксыраар, арагалап, прогулдаар кижилерге удур шиитпирлиг демиселчи.

Үжен чылдардан бээр мал эмчизи Тюлюш Чолдайның хары ам 64. Назыны улгатсадаа, оон ажылы өскелерге, ылаңгыя аныяктарга үлегерлиг болбушаан, салбырда идепкейлиг коммунистерниң, мергежилдиг санитаркаларның бирээзи.

База бир ийи чижек. Арысканга колхоз тургузарының үндезилекчилериниң бирээзи Кыргыс Сырбыкайны тус черниң чону мактап хүндүлээр. Ол ам салбырның дуржулгалыг малчыны. Хендергеде инек кадарчызы. Төрээн чуртка бедик шынарлыг эзт бүдүрер талазы-биле чайгы семиртилгеге, күскү болгаш кышкы одарладыышкынга оон дуржулгазы байлак.

Алексей Шижиниң хары ам чеден ашкан. Ол хоочун тудугжунуң шевер холдары кириштээн бажың Арыскан суурда ховар деп болур. Кезээде кылдынган, холунда балдылыг, карманында кадаг, маскалыг чоруур. Ол ам сүт-бараан фермазында кышка белеткел ажылында янзы-бүрү септелге кылып турар.

А. ДОЛБЫР-ООЛ.

Улуг-Хем район.

ЗВЕЗДНЫЙНЫҢ АЖЫЛ-ИШЧИ АМЫДЫРАЛЫ

ИРКУТСК ОБЛАСТЬ. 3200 километр черни эртиеш, Ленада Усть-Кутту Амурда-Комсомольск-биле тудуштурар маадырлыг чол оруунда орук тудугжуларының суурларын тудуп тургузуп турар. Звёздный—БАМ-ның барыын участогунуң даянылга черлериниң бирээзи. Сибирьге чаңгыс эвес тудугну доозуп эткен кадр тудугжулар-биле кады ында Москва, Ленинградтың, Украина, Белоруссияның, Эстония биле Грузияның комсомол төлээлери ажылдап турар. Олар күүчүлүг техниканың дузазы-биле орук девисизэрин арыглап, Звёздныйның чылыг бажыңнарын, культура-амыдырал объектилерин тудуп турар. Бир ниити чурттарга бажыңы болгаш школа чаа эзлерин хүлээп апкан.

ЧУРУКТА: тайга транспорту. В. Христофоровтуң фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

БҮГҮ ЧҮВЕНИ ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА, СОВЕТ КИЖИНИҢ ЭРГЕ-АЖЫНГА

1974-1975 өөредилге чылында ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезиниң системазынга баштайгы кичээлдерге методиктиг материалдар

Партия өөредилгезиниң эге звенозунга болгаш ажылчы чоннарның массалыг экономиктиг өөредилгезиниң системазынга чаа өөредилге чылы Москва хоорайның Бауман соңгулда округунуң соңгукчуларының соңгулда мурнунуң хуралынга СЭКП ТК-ның Чингине секретарь эш Л. И. Брежневтиң чугаазын өөренири-биле эгелээр. Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган партияның экономиктиг, социал болгаш даштыкы политиказының «кол-кол айтырыгларының талазы-биле «октябрь айда ийи кичээлди коммунистиг күш-ажыл школаларынга болгаш экономиктиг школаларга өөренирин сүмелеп турар.

Кичээлдериниң кол сорулгазы—Л. И. Брежневтиң чугаазында улуг идей-теоретиктиг болгаш практиктиг ужур-дузалыг болуп турар түңнелдерни болгаш түүлдерни ханызы-биле өөренири, беш чылдың доозукчу үе-чадазының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш демиселге совет кижилериниң чогаадыкчы идепкейин бедидериниң эргежок чугулазын көргүзери.

Л. И. Брежневтиң «Бүгү чүвени чоннуң чаагай чоруунга, совет кижиниң эрге-ажыынга» деп чугаазын экономиктиг өөредилге системазынга өөренир талазы-биле кичээлдерге методиктиг допчу материалдарны моон адаанда парладывыс.

Чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга — ССРЭ-ниң Дээди Советинге — соңгулда совет улустун бузулбас чаңгыс эвиниң, коммунистиг партияны долгандыр оон сырый каттышканының, коммунизм тиилелгезинге чайгылыш чок бүзүреллиниң боттуг көрүлдезин болуп эткен.

Ленинчи чагыгларга шынчы бистиң партия соңгулда мурнунуң кампаниязы чоруп турда, болунуң политиктиг сорулгазын, соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле кылган ажылының дугайында чоп мурнунга өтчедун бээр. Моон мурнунда эткен соңгулда 1970 чылдың июль айда, сески беш чыл төнүп турда, СЭКП-ниң XXIV съездизинге белеткел үезинде болган. Съездиниң шиитпирлерин, тоску беш чыл планын боттандырар талазы-биле эткен дөрт чылдарның дургузунда партия, бүгү совет улус канчаар-даа аажок улуг ажылды кылган.

Москва хоорайның Бауман соңгулда округунуң соңгукчуларының соңгулда мурнунуң хуралынга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев болунуң чугаазынга СЭКП-ниң база Совет күрүнеин иштики болгаш даштыкы политиказынга ханы анализи берип, оон чедишкиннерин база доокку үеде сорулгаларын болгаш үр үеделги перспективазын илередип көргүскен.

Бо чугааны өөренип тургаш, дараазында айтырыгларже кол кичээнгей салырын сүмелеп турар:

Биреэде, СЭКП-ниң экономиктиг политиказының чугула айтырыглары;

Ийиде, чурттуң социал хөгжүлдезиниң чамдык айтырыглары;

Үште, партияның делегейге ажыл-чорудулгазының, Тайбың программазының боттанышкынының айтырыглары.

I.

Партияның XXIV съездизиниң ажылдап кылганы экономиктиг политиказында совет экономиканы хөгжүдериниң кол-кол сорулгаларын, экономиктиг өзүлдениң үнер дөстерин, салдынган сорулгаларны чедип алыр дээш, эргелеп-башкарылганы сайзыраңгайжыдарының арга-методтарын тодараткан.

Тоску беш чылдың кол сорулгазы — социалистиг будүрүлге хөгжүлдезиниң бедик темпилериңге үндезилээш, чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улуг хемчээллин-биле көдүрери. Бо сорулга коммунистер партиязының ажыл-чорудулгазының дээди сорулгазындан — бүгү-ле чүвени кижиниң чаагай чоруунга, чоннуң чаагай чоруунга деп адыс сорулгадан үнүп турар.

Ажыл-ишчи кижиниң амыдырал байдалын экижидер дээш, ол үеделги бүгү-ле бар аргаларны ажыглавышаан, Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарындан эгелээш, бистиң партия ол сорулгаже чүткүп келген. Социализмниң тургустунарының, фашистиг агрессия-биле демиселдиң болгаш дайын сөөлүндеги катап тургузуушкуннуң аар-берге байдалдарынга совет кижилер көстүп көрбээн энтузиазмын болгаш эрес-маадырлыын көргүскеннер.

Совет кижилериниң кызымаккай, эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле сайзыраңгай, социалистиг ниитилел тургустунган. Чурттуң экономиктиг болгаш эртем-техниктиг күчүкүжү хемчээл чок өскен. ССРЭ-ниң 1973 чылда национал орулгазы 1940 чылдаазының деңнелинден 10 катап ашкан, а үлетпүр будүрүүшкүнүнүң ниити хемчээли —15 катап өскен. Совет индустрия ам делегейниң үлетпүр продукциязының 20 хуузун будүрүп турар.

Бо бүгү болза, экономиканы улам ыңай хөгжүдеринче болгаш чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынче кичээнгейни кошкатпайн, совет кижилериниң чаагай байдалын улам белдирин бодунуң практиктиг политиказының төвүнге тургузар арганы партияга берип шыдаан.

Ажылчы чоннарының чаагай байдалын бедидеринче XXIV съездиниң алган угланылгыны амыдыралда чедишкиниг боттанып турар. Беш чылдың дөрт чылдарының дургузунда чоннуң амыдыралының деңнелин көдүрер талазы-биле чаа-чаа хемчеглерже күрүне, моон мурнундагы беш чылдыынга бодааргa, будун чартык катап хөй акша-хөреңгини үндүрүп турар. Ажыл төлевирин, пенсияларны, пособиелерни болгаш өске-даа төлевирлерни улгаттырарының күсели-биле 77 миллион совет кижилериниң орулгазы өзер; 45 миллион ажыг кижи чаагайжыттынган бажыңнарже көжүп кирер.

Совет улустуң чаагай байдалың өстүреринің үндезини болза, социалистиг будүрүлгени хөгжүдери болуп келген болгаш болуп артар-даа. Сөөлгү дөрт чылларда үлетпүр продукциязының немей өзүлдезиниң темпилери ортумаа-биле 7,5 хуу, чер болгаш мал ажылының ниити продукциязының хемчээли 13 хуу өскен. Совет кижилериниң аъш-чемге, үлетпүр бараанларынга чыл санында өзүп турар хереглелдерин хандырар сорулга-биле көдээ ажыл-агыйны, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн, чоннуң амыдырал хандырылгазын хөгжүдеринче партия онза кичээнгейни салып турар.

Будүрүлгениң ажыктыын, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидеринче кол кичээнгейни салырының чугулазын Л. И. Брежнев бодунуң чугаазында айыткан. Чурттуң экономиктиг күчүзүн болгаш камгаланыр аргазын улам ыңай хөгжүдеринге каража чедирбезин бодап, национал орулгадан кижилериниң амыдыралын экижидеринче ниитилелдиг аңгылап бээр үлүүнүң хемчээли чогум-на оон хамааржыр.

СЭКП ажыл-агыйны интенсивтиг аргалар-биле чорударыынче, экономиктиг өзүлдениң шынар талазы-биле факторларынче шиглей шиитпирлиг угланышкынны чорудуп турар. Экономиканың оон ыңайгы хөгжүлдези нургулайында-ла күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүн дурген өзүлдезиниң, материалдыг болгаш акша-хөреңги курлавырларын эң чөп ажыглаарының, техниктиг депшилгени дүргедериниң күселі-биле чедип алдынар ужурлуг. Партия эртем-техниктиг депшилгени бодунуң экономиктиг политиказының кол өзээ кылдыр көрүп турар.

Тоску беш чылдың чылдарында ол талазы-биле чамдык чедишкиннер чедип алдынган. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүн өзүлдезиниң темпилери бедээн, чаа техниканы нептередири дүргедээн, будүрүп үндүрүп турар продукцияның шынары экижээн.

Беш чыл планын долу болгаш ажыр күүседир дээш демиселди партия бирги чергениң сорулгазы кылдыр санап турар. Ол айтырыглар СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң кичээнгейниниң төвүнге турган. 1974 болгаш 1975 чылдарның онаалдалары эң-не күжениишкиниг, ынчалзажок олар күүседтиниң болур дээрзин Пленум демдеглээн. «Ону шиитпирлээриниң оруу— бүгү-ле күштерни мобилизастаары, ажыл-агыйны удуртуруп экижидери, бедик будүрүкчүлүг күш-ажыл, сагылгачурумну болгаш организастыг чорукту бедидери. Чаңгыс-даа ажылчын хүн, чаңгыс-даа ажыл шагы халас барбас ужурлуг!»— деп, Л. И. Брежнев чугаазында айыткан.

Партияның кыйгырымынга харыы кылдыр Москва болгаш Ленинград будүрүлгелериниң үлегерин өзугаар муң-муң күш-ажылчы коллективтер беш чылдың онаалдаларын ажыр турар уткуштур планнарны ажылдап кылгылаан. Хөй-хөй коллективтер чазактың орден-хавыаалары-биле шаңнаткылаан, оларның инициативазын СЭКП ТК чүүлдүгүүнүп көрген.

Экономиканы интенсивтиг методтар-биле хөгжүдери, будүрүлгениң ажыктыын бедидер сорулгалар бүгү ажылвгый механизмни шиитпирлиг сайзыраңгайжыдарын негеп турар. Партияның XXIV съездизиниң Директиваларына дүүштүр үлетпүрүн болгаш көдээ ажыл-агыйның организастыг структуразын, планнаашкынны болгаш экономиктиг идиг бервишкинин экижидер, эргелеп-башкарылгага ажылчы чоннарны эң калбаа-биле киириштирер улуг хемчеглерни боттандырып турар.

(Уланчылыг).

Венгр Улус Республиканың партия-чазак делегациязының Совет Эвилелинге чораанының дугайында дыңнадыг

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Ийи таланың экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылгазының хөгжүлдезин социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырар талазы-биле ажылды идепкейжидерин чедишкиниг дугурушкан.

Идеология ажылының, чырыдышкынның, эртемниң болгаш культураның талазы-биле совет-венгр харылзааларның дыка калбарганын совет болгаш венгр делегациялар сеткил ханып демдеглээн. Ол харылзаларның улам ыңай хөгжүүрүн, ийи чурттарның эртем болгаш чогаадыкчы организацияларының, институттарының болгаш албан черлериниң аразында сырый кады ажылдажылгазын сайыраңгайжыдарын бүгү тала-биле деткиринге беленин олар илергейлээннер.

Марксисчи-ленинчи теорияның чугула айтырыгларын ажылдап кылыр талазы-биле кады ажыл-чорудулганың, буржуаз идеологияга удур демселдиң күштелдиринің чугулазын ында демдеглээн.

Даштыкы политика болгаш улустар аразының харылзаларының талазы-биле совет-венгр кады ажылдажылганың чедишкиниг хөгжүп турарын ук чугаалажышкының киржикчилери демдеглээннер. Бо талазы-биле чыгдынган дуржулганы бедин-биле үнелеп көрбүшаан, СЭКП биле ВСАП Төп Комитеттериниң шугумубиле база ийи чурттуг даштыкы херектер министерстволарының даштыкы политика талазы-биле консультацияларын база ажыл-херекчи ужуражышкыннарын улам ыңай калбартырын үүлдүргүнүн көргеннер.

Социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунун бот-боттарынга сонуургалдыг дуржулганын улам-на долузу-биле ажыглаар, улустар аразының херектеринге ийи чурттарның үүлдүн таарыштырар, совет-венгр наймылды чаа бедик үе-чадаже кедүрер арганы берип турар СЭКП биле ВСАП-тың аразында үзел-бодалдарның чаңгыс эви болгаш акыдуңма кады ажылдажылгазы ийи чурттарның улустарының чоокшулажышкынының соксаал чок хөгжүүрүнге тодарадыкчы рольдуун ийи тала илергейлээн.

Совет Эвилели биле Венгр Улус Республиказы улустар аразының политиктиг байдалын экижидериниң болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын быжыглаарының чугула факторларының бирээзи болур социалистиг күрүнелериниң бүгү талалыг кады ажылдажылгазын быжыглаары, калбартыры болгаш улам сайыраңгайжыдары дээш боттарының быжыг шинтпирлиин база моон соңгаар-даа күженнишкиниг болурун бадыткаанар. Тайбыңның болгаш айыыл чок чорукту бүзүрелдиг болгаш дээштир чепсээ болур акы-дуңма чурттарның политиктиг кады ажылдажылгазының коллективтиг органы — Варшава Керээзиниң организациязының ролюн олар демдеглээн.

СЭКП-ниң болгаш ВСАП-тың акы-дуңмалышкы өске партияларның төлөөлекчилери-биле сөөлгү үедеги чамдык ужуражышкыннарының болгаш чугаалажышкыннарының дугайында информация солушкаш, талаларның сеткил ханып демдеглээнін болза коммунистиг болгаш ажылчын партияларның 1969 чылдагы делегей чөвүлел хуралының айытканы антиимпериалистиг демселдиң кол угланышкыннары, реакцияның болгаш империализмниң чүткүлдүг удурланышкынары база оларның удур шавар халдаашкынче шилчнир дээн орадлажышкыннары турза-даа, улуг түңнелдерни, өлүүн каш чурттарга демократтыг болгаш дешилгелиг күштериниң туруштарын быжыглаарын чедип алган. СЭКП болгаш ВСАП боттарының интернационалчы хүлээлгезин барымдаалааш, моон соңгаар-даа марксизм-ленинизмге үндезилээш, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чаңгыс эвин база сырый каттыжышкынын улам ыңай быжыглаарының хөрээнге идигни бөөр. Партияларның кайызы-даа антикоммунизмниң, национализмниң болгаш шовинизмниң кандыг-даа илерээшкиннерине удур, барыында-даа, «чөөн-даа» үзелдиг оппортунизмге удур эптеш чокка демселди чорудары дээш шинтпирлин-биле туржун турар.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның тус-тузунга-даа, делегей хемчээлингедаа ажылдың коллективтиг хевирлиг болурун СЭКП болгаш ВСАП улуг ужур-дүзалыт кылдыр көрүп турар болгаш ол угланышкынга ап турар херек кырында базымнарга дуза көргүзеринге боттарының беленин бадыткап турарлар.

Делегейниң кол айтырыгларының талазы-биле амгы үедеги делегей байдалында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының талазынче ханы бурунгаарлашкынларының болгаш янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуинаарының принцивиниң делегей харылзааларына херек кырында бадыткаттынып турарының дугайында бир эп-сеткилдиг бодалдар санал-онал солчуушкуннарының үезинде илергейлеттинген, ол чорук Европада байдалдың экижип турарында, совет-америк харылзааларның өлүүн чогумчуп турарында, социалистиг болгаш капиталистиг чурттарның аразында боттуг чугаалажышкыннарның калбарып турарында болгаш чамдык өске-даа чугула болуушкуннарда, байдалдарда илереп турар-дыр.

Европа дипте байдалды чугаалажып көргеш, социалистиг чурттарның чөпшээрежилгелиг идепкейлиг даштыкы политиктиг хөделиишкиннери Европага дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының чорудулгазын ханыладырынга, Европаның янзы-бүрү нинтилел тургузуглуг күрүнелериниң аразынга кады ажылдажылганы калбартырынга шинтпирлиг чергезн-биле идигни берген дээрзин чугаалажышкыннарның киржикчилери демдеглээннер. Улустар аразының Европага чавырылдырышкының болгаш тайбыңның талазынче шыңгыы эргилдеже эгени салган керээлериниң болгаш дуржулганың чугула ужур-дузалыы болгаш оларны чайгылыш чокка боттандырарының эргежок чугулазы демдеглеттинген.

Айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле нинти-европа чөвүлел хуралы Европаны быжыг тайбыңның болгаш бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылганың диви болдурарының оруунга төөгү талазы-биле улуг болуушкун, делегейге чавырылдырышкынны быжыглаарының, оны дедирлеңмес мөзүлүг болдурарының оруунга чугула үе-чада болган туруп болур болгаш ындыг болур-даа ужурлуг дээрзин талалар медеглээн. Женевада нинти-европа чөвүлел хуралының нинги чадазының үезинде чугаалажып турган эвээн каш чугула айтырыгларның талазы-биле чөпшээрежилге чедип алдынган болгаш айтырыгларны боттуу-биле көөр болза, чөпшээреттинмээн бүгү айтырыгларга хамаарыштыр ботботтарынга таарымчалыг дугуржулганы дүргени-биле чедип ап болурунуң аргазы бар дээрзиниң дугайында бодал илереттинген.

Нинти-европа чөвүлел хуралын эң чоокку үеде доозары болгаш оон түңнел чадазын дээди деңнелге чорудары Европага быжыг тайбыцыы болгаш айыыл чок чорукту хандырарының сорулгаларынга тааржып турар деп, талалар санап турарлар.

Европада политика талазы-биле чавырылдырыышкын шериг талазы-биле чавырылдырыышкының хемчеглери-биле база холбашкан турары дээш Совет Эвилели болгаш Венгрия туржуп турар. Олар болза Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң 1974 чылдың апрельде Варшавага болган чөвүлел хуралының дыңнадыында илереттинген бо айтырыг талазы-биле боттарының туржун бадыткааннар. Европаның бүгү күрүнелериниң айыыл чок чоруун барымдаалап көрүп турган —чугаалажышкынарда киржин турар талаларның чаңгызынңдаа айыыл чок чоруунга когарал чедирбезиниң принципин хүлээп көөрү — чепсектиг күштерни болгаш чепсегленнишкинни кызырар дугайында боттуг дугуржулганы чедип алырының долу аргазын берип турар. Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленнишкинни кызырар дугайында чугаалажышкыннарның чедишкиниг болуру шериг талазы-биле чавырылдырышкының боттуг үүлү болуп, Европаның өске-даа районнарынга хамаарыштыр ындыг чугаалажышкыннарны келир үеде чорударынга таарымчалыг байдалды тургускан турар ийик.

Делегейниң чогуур контролю-биле ядролуг-даа чепсекти, чепсегленнишкинниң анаа хевирлерин-даа кириштир эңдере чепсегленнишкинни кызырар болгаш чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин боттандырар талазы-биле боттуг хемчегларни алырының эргежок чугулазының дугайында бүзүрелди санал-онал солчуушкуннарының үезинде айтып тургулаан. Ол сорулга-биле чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын ядролуг чепсектиг бүгү күрүнелериниң киржилгези-биле чыыр дугайында практиктиг базымнарны боттандырар өйү келген болгаш ажыктыг болуп турар.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXIX сессиязынга чугаалажып көөрү-биле «Делегейниң айыыл чок болгаш кижилериниң чаагай чоруун, кадымын хандырарының эргежок эргежыктарынга таарышпас, дайынзырак болгаш өске-даа сорулгалар-биле агаар-бойдус байдалынга салдар чедирин хоруур дугайында» совет саналды чугаалажышкыннарның киржикчилери улуг ужурдузалыг кылдыр көрүп турар. Бо талазы-биле чогуур керээни чарары бүгү чурттарның болгаш улустарның эрге-ажыынга тааржыр ийик деп, талалар санап турар.

Совет Эвилели болгаш Венгрия делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының зоназын улам ыңай калбаңтыры дээш туржун турарлар, ынчангаш ол чорук бүгү чурттарның улустарының эргежыктарынга болгаш күзелчүткүлдеринге тааржыр дээрзинге олар бүзүреп турарлар. Ооң-биле холбаштыр талалар болза Азияга айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың системазын тургузарының идеязының боттуг болуп турарын демдеглээннер, ол болза күш дөгеп ажыглаарындан ойталаарынга, бүрүн эргелерни болгаш хызыгаарының дээш болбас чоруун бот-боттары хүндүлээринге, иштики херектеринге холгаарлашпазынга үндезилээш, Азияның бүгү күрүнелериниң коллективтиг күженнишкиннериниң аргазы-биле боттанган туруп болур ийик, ол чорук оларның экономика болгаш культура талазы-биле кады ажылдажылгазынга аргаларны элээн калбарткан турар ийик.

Чугаалажышкыннарның киржикчилери Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажып көргеш, олар Синай чартык ортулукта болгаш Голан бедиктеринде турар шериглерни чарып аңгылаарын Чоокку Чөөн чүк чөрүлдээзин бүгү ниити таарыштыр көөрүнче орукта чүгле баштайгы базым кылдыр көрүп турар деп демдеглээн. 1967 чылда эжелеттирген бүгү араб девискээрлерден израиль шериглерни үндүрериниге база Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерни хандырарынга чүгле үндезилээш, ол девискээрге быжыг болгаш чөптүг тайбыңны тургузарын чедип ап болур деп боттарының принципиалдыг туружун талалар база катап бадыткап турар.

Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязының ажылын дүрген катап эгелээри дээш, аңаа Палестинаның араб улузунуң төлөөлекчилериниң бүрүн эргелиг киржилгези дээш талалар туржуп турар. Чоокку Чөөн чүктү таарыштыр көөрүнүң бүгү айтырыгларын ол конференцияга көөр болгаш шинтпирлээр ужурлуг.

Совет Эвилели болгаш Венгр Улус Республика вьетнам улустуң демселин, 1973 чылдың январь 27-де хүлээп алган Париж Керээзиниң айтыышкыннарын шыңгыы болгаш хажык чокка күүседирин хандырарынче угланган Вьетнам Демократтыг Республиканың болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг Түр чазааның күженнишкиннерин боттарының чайгылыш чок деткирин база катап бадыткап турарлар. Олар сайгон чагырганың империалистиг бөлүктериниң деткимчези-биле ол Керээни үрээр дээн политиказын шинтпирлиг буруу шаапышаан, Парижке чедип алдынган дугуржулгаларны чүгле, ылап болгаш бүрүнү-биле күүседири Вьетнамга быжыг болгаш чөптүг тайбыңны магадылап болур дээрзин демдеглеп турар.

Лаоста политика талазы-биле таарыштыр көөрүнүң хөрээнге чедип алдынган дешилгеге сагыш-сеткил ханганын база хамаарышпас болгаш нейтралдыг күрүне кылдыр Лаостуң хөгжүүрүүне дузаарынга беленин чугаалажышкынның киржикчилери илередин турарлар. Олар камбоджа айтырыгны Камбоджаның улузунуң национал эргежыктары-биле дүүштүр дүрген шинтпирлээри дээш туржуп турар.

Совет Эвилели биле Венгрия Көрейни тайбың демократтыг каттыштырарының дугайында Көрей Улус-Демократтыг Республиканың боттуг саналарын боттарының деткин турарын база ол мышкан Мурнуу Көрейден даштыкы шериглерни үндүрер дугайында нетелдени бадыткап турарлар.

Азия, Африка болгаш Латин Америка чурттарының улустарының империализмге, колониализмге болгаш неоколониализмге удур, национал хосталга, боттарының политиктиг хамаарышпас чоруун быжыглаары база экономиктиг хамаарышпас чоруун өскүдүп, национал хосталганы канчап-даа шаптыктаарын оралдажып турар.

«Аргентинаның антикоммунистиг эвилели», демократия, дешилге күштеринге удур ханныг хөй санныг херектерин үүлгеткен, дерзин өлүрүкчүлериниң дээрбечи бөлүктери реакцияның эң чугула чепсектериниң бирээзи боп турар.

Чүгле ниитилелдиң демократтыг бүгү хүрээлеңнерин төлөөлекчилээн, каттышкан калбак фронт ажык шавар халдаашкын кылырынче шилчээн реакцияның оруун моондактап шыдаар деп, АКП ТК-ның Күүскому демдеглээн.

СОЛУННАР РЕДАКТОРЛАРЫНЫҢ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

Республикаларның, крайларның, областларның партия солуннарының болгаш журналдарының редакторларының, республикаларның телеграф агентилелериниң директорларының бир ай хуусаалыг курузу СЭКП ТК-ның чанында Партияның дээди школазынга ажылын доосхан.

Курстуң дыңнакчылары марксисчи-ленинчи теорияның, СЭКП-ниң иштики, даштыкы политиказының, социалистиг экономиканы эртем ёзугаар эргелеп-башкарарының, пропаганданың болгаш партия тургузуушкунунуң чугула айтырыгларын өөренген. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринде, партияның ТК-зының доктаалдарынга болгаш Л. И. Брежневтиң чугааларында салган сорулгаларны боттандырары-биле холбашкан айтырыглар аңаа улуг черни ээлээн.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары П. Н. Демичев, СЭКП ТК-ның секретарылары В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларының чугааларын дыңнакчылар дыңнаан. «Правда» солуннуң кол редактору М. В. Зимянин, СЭКП ТК-ның Культура килдизиниң эргелекчизи В. Ф. Шауро, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчилериниң орлакчылары В. В. Загладин, М. П. Новиков, Г. Л. Смирнов, төп солуннарның кол редакторлары П. Ф. Алексеев, В. Н. Голубев, Н. А. Заколупин, Л. Н. Толкунов, А. В. Романов, А. Ф. Румянцев, ССРЭ-ниң Күрплан даргазының орлакчызы Т. И. Соколов, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников, ВЦСПС-тиң секретары Н. Н. Романов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күрүне комитеттериниң даргалары С. Г. Лапин, Б. И. Стукалин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттиң даргазы С. П. Павлов, ПМА-ның баштаар черинің даргазы И. И. Удальцов, «Литературная газетаның» кол редактору А. Б. Чаковский, ССРЭ-ниң юстиция министриниң орлакчызы А. Я. Сухарев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң айтырыгларының талазы-биле күрүне комитединиң даргазының орлакчызы Б. М. Сухаревский, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү М. С. Капица курска чүве чугаалаан.

Академиктер В. М. Глушков, Ф. В. Константинов, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүннери Г. А. Козлов, А. Г. Милейковский, М. И. Сладковский, СЭКП ТК-ның чанында Партияның дээди школазының директорунуң орлакчызы А. Д. Педосов, СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнериниң академиязының болгаш Партияның дээди школазының проректорлары Г. Е. Глезерман болгаш С. И. Попов, күрүне, хөй-ниити организацияларының удуртукчу ажылдакчылары курска лекциялар номчаан.

Идеология ажылының дээштиин бедидер, беш чылдың тодарадыкчы чылының онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседири дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам калбартыр, «Идеология кадрларын шилип алыр, кижизидер талазы-биле Белоруссияның партия организациязында партия комитеттериниң ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында айтышкынларны амыдыралга боттандырар талазы-биле парлалга ажылының дуржулганын калбаа-биле чугаалажып танышкан. Совет ниитилелдиң хөгжүлдезиниң чугула теория айтырыгларының, редакцияларның ажылын планнаарының болгаш организастаарының айтырыгларының талазы-биле семинарлар база партияның төп солуннарының, журналдарының редакцияларынга, Совет Эвилелиниң телеграф агентилелинге чогаалчылар-биле чогаадыкчы ажыл-иш ужуражышкыннары болган.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЗАВОДТУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ НАМДАРЫ

ПРАГА. Чыл планын бир хуу ажыр күүседир, чыл төнчүзүнге чедир чүс-чүс муң крон акшаның чиг-эдин болгаш материалдарын камнап алыр, хөй-хөй цехтерге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер—Праганың «ЧКД-Дукла» заводунуң коллективиниң Карпат-Дукла операциязының 30 чылынга алдар кылдыр бо хүннерде алган немелде социалистиг хүлээлгелери шак ындыг болуп турар.

Янзы-бүрү үлетпүр котелдарын, суг ыраглаар тудуг херекселдерин, одалга-биле ажылдаар электростанциялар дериглерин бүдүрүп үндүрер кылдыр специализастаан ол завод чехословак машина тудуушкунунуң эң хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи, ол дээрге ажылчын шимчээшкининге алдарлыг, төөгүлүг болгаш бүдүрүлгечи байлак чаңчылдарлыг.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарында продукция бүдүрериниң хемчээли 14 катап өскен, бүдүрүп үндүрүп турар кылыгларның техниктиг деңнели дыка бедээн.

«ЧКД-Дукланың» продукциязын даштыкы чурттарже, хамыктың мурнунда ССРЭ-же, ГДР-же, Венгрияже, Польшаже база калбаа-биле садып үндүрүп турар.

Социалистиг экономиктиг интеграцияның Комплекстиг программазының сорулгаларын күүседиринче сөөлгү чылдарда бо завод чедишкиниг кирипкен. Социалистиг экономиктиг интеграцияның эрге-хемчээлдерине таарыштыр ЧССР-ниң, ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң аразында дугуржулгалар чардынган, оларны ёзугаар «ЧКД—Дукла» үлетпүр котелдарының чогуур хевирлерин бүдүрериниге болгаш оларны акы-дуңма чурттарже үндүр садарынга таарыштыр спеціализастаттынар.

ЧУГУЛА ТУДУГ

БЕЛГРАД. Зеницада металлургия комбинадын калбартырынга беш муң ажыг ажылчыннар ажылдап турар. Ам ол Югославияда эң улуг тудугларның бирээзи-дир.

Совет Эвилелиниң деткимчези-биле боттандырып турар ол тудуг югослав экономикага кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Ам Зеница чыл бүрү бир миллион тоннадан хөй каңны берип турар. Чаа күчүдерни ажыглалга кириптерге кан будүрери маңаа ийи ажыг катап немей өзер. Кан эвилдирер чаа тудуп турар цехти эң чаа техника-биле дерип. Амгы үеге чедир ында металл конструкцияларың дөрттүң үш кезиинден хөйүн эптээн. Эргежок чугула дериглер-биле бир домей, ол-ла бүгүнү база ССРЭ-ден ап турар.

Совет Эвилелиниң «Ленгипромез» институдунуң специалистери Зеницага чаа домна суугузун төлевилээн, ол домна суугузу амгы ажылдап турар үш домна суугузунуң берип турарындан хөй шойму бээр. Ону база амгы үениң совет дериглери-биле дерип.

Чаа Зеницаның тудугжулары улуг көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар. Өске тудуглардан күш-ажылчы эстафетаны маңаа чедирип келген кижилер оларның аразында база бар.

Чаа Зеницаның тудуг шөлдеринге орус чугааны бо-ла дыңнап болур. Ында бөлүк совет специалистер ажылдап, югослав ажылчыннар-биле оларны улуг найырал болгаш сырый кады ажылдажылга холбаштырып турар.

НАЙЫРАЛДЫҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

БЕРЛИН. Бир янзының информация болгаш консультация пунктулары болур найырал кабинеттерин Герман-совет найырал ниитилели ГДР-ниң заводтарында болгаш тудугларында, албан черлеринде болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлге кооперативтеринде тургузуп турар. Советтер чурттуңуң дугайында ССРЭ-ниң тайбың политиказының дугайында боттарының билиглерин калбартып алырда республиканың ажылчы чоннарынга олар дузалап, бүдүрүлгениң совет мурнакчыларының дуржулганын болгаш чаа аргаларын чонга таныштырар.

Ам республиканың хоорайларында болгаш суурларында найыралдың 800 ажыг кабинеди ажылдап турар. Чүгле бо чылын безин оларның эрттирген янзы-бүрү хемчегларинге 300 муң кижи кириштен.

Найыралдың Галле округта идепкейлиг ажылдап турар кабинеттериниң ажыл-чорудулгазы республикада калбак сурагжаан. Оларны ында 120-ни тургускан. ССРЭ-ниң амыдыралының дугайында кабинеттериниң организастаан делегеллери ол үлетпүрлүг районнуң чурттакчыларының ортузунга улуг сонуургалды болдурган. Чурттуң алдарлыг юбилейинге уткуштур Герман-Совет найырал ниитилелиниң активчилери «Герман-совет найырал болгаш ГДР-ниң 25 чылы» деп темага чаа экспозицияны белеткеп турар.

(СЭТА).

КАМБОДЖАДА ТУЛЧУУШКУННАР

ВЬЕНТЯН. (СЭТА). Камбоджаның патриоттары Пномпеньден Баттамбанг можуже баар 5 дугаар чазагалыг оруктун девискээринде пномпень шериглеринге күштүг согуушкуннарны таварыштырып турар. Тулчуушкуннар найысылдан 170 километр сонгу талада калбара берген. Сөөлгү медээлерни ёзугаар алырга, Камбоджаның рис тарыыр ол кол можузун ам Пномпеньден бүрүнү-биле үзе кирген.

Кампонгчнанг деп можу төвүнче патриоттарның шавар халдаашкыны чедишкиниг калбарып турар. Хосталга күштериниң кезектери ол хоорайның чанында 19 ыңгаланышкын черлериндеп дайынны үндүр сывырган болгаш Кампонгчнангтың мырыңай кыдыгларында тулчуушкуннар чорудуп турар. Пномпень командылалы бүзөлеткен ол хоорайже чаа немелде күштерин агаар оруктары-биле буу-хаа октаан. Пномпень шериглери ужар чүүлдүн мөөннеттинген күштүг деткимчезин ап турза-даа, патриоттарның бурунгаарлаарын доктаадып шыдавайн турар.

ЮБИЛЕЙЛИГ СЪЕЗД

КОЛОМБО. (СЭТА). Шри Ланканың почта болгаш телеграф ажылдакчыларының юбилейлиг 25-ки съездизи аңаа болган. Санал беришкининге киришкен делегаттар чоннуң амыдыралын экижидери дээш демселди идепкейжидериниге шиитпирлиин илергейлеп, реакцияның чимзенишкиннериниге ойтур шавышкынны бөөр төлээде, чөөн үзелдиг болгаш дешилгелиг күштериниң чаңгыс эвин быжыглаарының эргежок чугулазын демдеглеп турганнар. Совет Эвилели-биле, социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа күүнелери-биле харылзааларны быжыглаарынче болгаш калбартырынче делегаттар кыйгырып турганнар.

Харылзаачыларның ол съездизиниң ажылынга ВЦСПС-тиң төлөөлери кириштен.

РЕАКЦИЯНЫҢ ЧИМЗЕНИИШКИННЕРИН ХОРУУР

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның национал конгрези үрегдекчи болгаш террористиг ажыл-чорудулга ужурунда харыысалга онаарын күштелдирер деп айыткан чазактың хоойлу төлевилелин чүүлдүг деп көрген. Барын үзелдиг болгаш кедергей дерзин чөөн үзелдиг террористерниң кемниг ажыл-чорудулгазының идепкейжөөнинге холбаштыр ол хоойлу хүлээп алдынган.

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинага сөөлгү үеде террорнуң күштелгени ондактыг апаргай деп, Коммунистиг партияның ТК Күүскомунуң Буэнос-Айреске үндүрген медеглелинде чугаалаан. Империализм болгаш чуртта ооң агентилери, помещик байлар, үлетпүр капиталының хартаачылары анархиялыг, үй-балай байдал тургузарын, национал хосталганы канчап-даа шаптыктаарын оралдажып турар.

«Аргентинаның антикоммунистиг эвилели», демократия, дешилге күштеринге удур ханныг хөй санныг херектерин үүлгеткен, дерзин өлүрүкчүлериниң дээрбечи бөлүктери реакцияның эң чугула чепсектериниң бирээзи боп турар.

Чүгле ниитилелдиң демократтыг бүгү хүрээлеңнерин төлөөлекчилээн, каттышкан калбак фронт ажык шавар халдаашкын кылырынче шилчээн реакцияның оруун моондактап шыдаар деп, АКП ТК-ның Күүскому демдеглээн.

АКШ-тың сенадында

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрезиниң сенады Чилиге америк дузаламчыны соксадыры дээш бадылаан. «Кижиниң эргелерин соксаал чок каржы үреп, ооң-биле чергелештир политиктиг хорутдатканнарны хинчектеп турар» шериг ёзу-чурумунга дузаламчы берип болбазын даштыкы чурттарга дузаламчы дугайында хоойлу төлевилелинге сенат кежигүнү Э. Кеннединиң кирген чазалгазында айыткан. Хоойлу төлевилелин сенат чүүлдүг деп көрген.

Чөвүлелде соңгуткан

ОТТАВА. (СЭТА). Хаматы ужар чүүлдүн делегей организациязының Кол шуулганының (ИКАО) XXI съездизи ажылдаарын Монреальда уламчылап турар. Ам ИКАО-нуң күүсекчи чөвүлелиниң соңгулдазын эрттирип турар. Чөвүлел 30 чурттуң төлөөлекчилериниң тургустунар.

ИКАО чөвүлелиниң составынга соңгутканнарның аразында Совет Эвилелиниң төлөөлекчизи бар.

ЧӨҢГЭЭЛЕР ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израиль Ливанга удур чепсектиг чөңгээлер кылырын катап күштелдирген. КНО-нуң Чоокку Чөөн чүкте хайгааракчыларының дыңнадыгларында айтып турарын ёзугаар алырга, сентябрь 23-тен 29-ка чедир үениң дургузунда израиль шериглер кожазында чурттуң девискээрин пулеметтар, миномёттар болгаш артиллерия-биле 41 катап боолаан. Ливан-биле кызыгаарны израиль шериглериниң шургуй эртин турган таварылгалары демдеглеттинген. Халдакчының самолёттары Ливанны тегериир ужудуушкуннарын 8 катап кылган. Сентябрь 24-те болгаш 25-те олар Ливанның чурттакчы чоннуг Аль-Хиям деп черинің чоок-кавызын бомбалап, ракеталар-биле боолаан.

Ливанның Айта аш-Шааб деп суурун сентябрь 28-те артиллерия-биле боолап турда, 2 ливан хамаалты өлүрткен, кашдаа кижи балыглаткан. Чуртталга девискээрлериге болгаш тарылга шөлдеринге улуг когарал таварышкан деп, КНО-нуң хайгааракчылары дыңнаткан.

АЙЫЫЛ ЧОК ШИМЧЭЭШКИН ДЭЭШ

Б. Т. ШУМИЛИН,
ССРЭ-ниң иштики херектер министриниң оралакчызы

Октябрьниң 1-де чуртта шимчээшкинниң айыыл чок чоруунуң Бүгү-эвилел айы эгелээн. Мооц мурнунда чылдарның дуржулгазындан алгаш көөрге, ындыг массалыг кампаниялар херек, кырында ажыктыг болгаш багай эвес түңнелдерлиг болур. Эрткен чылын ындыг айны ийи катаа эрттирген. Баштайгы айда орукка транспорт болуушкунарының саны чуртка 2,2 хуу, балыгланганнарың саны — 1,9 хуу, ийиги шалыпчы айның үезинде тус-тузунда — 7 болгаш 7,1 хуу кызырылган.

Ынчалза-даа чүгле шалыпчы айларны кылыры-биле бо дугайында айтырыгны үзе шинтпирлеп шыдавас дээрзи билдиңгир. Ынчангаш план өзугаар, тодаргай соруулгалыг ажыл эргежок чугула. Чүге дээрге заводтар улам-на хөй машиналарны кылып үндүрүп турар апаргаанындан чуртту оруктарында шимчээшкин улам улгадып турар. ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң санааны-биле алырга, бо чылдың баштайгы чартында чүгле чиик автомобильдерни безин 540 мунну кылып үндүрген.

Автомашиналарның саны көвүдээни-биле орукка оларның шимчээшкини хаймыныг болуру билдиңгир. Чурттуң хөй кезинде бо чылдың агаарбойдус байдалын базза барымдаалап көөр херек. Ооц түңнелинде чамдык республикаларга, крайларга болгаш областарга өзал-ондактыг таварылгаларның деннелинге салдарын база сл чедирген. Орук шимчээшкинин организастаарыңа, кижизидилге ажылынга, чолаачыларның болгаш чадаг кижилерниң чурумук хынаарыңа чогуур кичээнгей салбас черлерде четпестер хөй боол турар. Грузия, Туркмения, Ленинград, Ростов, Саратов болгаш өске-даа ол ышкаш черлерге орук таварылгаларын баш удур - болдурбазының хөй хемчегларни алганының түңнелинде чүгле өзал-ондактыг болуушкуннар эвээжээн эвес, харын-даа оон дециели кудулаан.

Бистиң оруктарывыска шимчээшкинниң айыыл чок болуруп хандырарынче соксаал чок кичээнгей салып турар. Бо талазы-биле хүлээп алдынган кол-кол документилер министерстволарның, ведомстволарның болгаш организацияларның хөй кезиниң ажылының программазы боол турар. Автопарк кандыг-даа хөй болгаш орукка шимчээшкин улуг-даа болза, багай эвес түңнелдерни чедип ап болуруп дуржулга бадыткаан. Чижээ, кеддээ ажыл-агыйның, энергетиканың болгаш электрижиндиргешин, автомобиль үлетпүрүнүң эвилел ужур-дузалыг министерстволарының чолаачыларында болур өзал-ондактыг таварылгалар үргүлчү эвээжеп турар.

Оон-биле чергелештир четпестериң фактызы база бар. Бо чылдың бүгү чели айларының дургузунда улус ажылагыйының чолаачылары эрткен чылдың ол-ла үезинде турганыңдан ийи хуу хөй ондактыг таварылгаларны кылган. Оон чылдагаанларының бирээзи — автомашиналарны болгаш мотоциклдерни эзирик башкарар орук боол турар. Геологиның, эт болгаш сүт үлетпүрүнүң, орук харылзаазының эвилел чагыргалыг министерстволарының, Центросоюзтуң транспорт оруктарынга болгаш автомобильдериң үшкү өзал-ондактыг таварылгаларына эзирик чолаачы кылган боол турар. А балык ажылагыйының, культураның, кеддээ ажыл-агыйның министерстволарының машиналарының ындыг өзал-ондактыг болуушкуннарының 40-ден 50 хуу чедир таварылгазы арагалаашкынны уржуу болган. Хуу машиналарлыг кижилер-биле кижизидилге ажылының деннели куду. Оларның бурууз-биле кылдыкан үүлгедиишкиннериң дөртен хуузун олар эзирик чораан кылган боол турар. А Якутияда, Карелияда, Чита, Иркутск, Архангельск областарда ол көргүзүг оон-даа хөй—бүгү өзал-ондактыг болуушкуннарның чартыындан хөй кезин ындыг кижилерден болган.

Арагалаар чорукка удур демиселди күштелдириниң дугайында доктаалдарны күүседдириче угланган бүгү хемчегларни алыры, оларга үндезилээш, оон-биле баш удур демиселдиң хемчегларын ажылдап кылыры эргежок чугула. Күш-ажылчы коллективтериң баштаар черлери, хөй-ниити организациялары транспорт үүлдерни эзирик башкарыр, чолаачылааныың таварылгаларының дугайында милициниң чаңгыс-даа дыңнадыын кичээңгейге албайн барын болбас ужурлуг.

Эң ылаңгыя пассажирлер сөөртүрүн айыыл чок болдурарынче онза кичээңгей салыр херек. Бо талазы-биле чолаачыларның хөй кезин сагылгачурумнуң бедик үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Ынчалзадаа кижилерни тускай дерип, кылбаан чүк машиналарынга сөөртүр, куду мергежилдиг болгаш ажылының дуржулгазы улуг эвес чолаачыларга кижилерлиг машиналар идегээр таварылгалар база тургулаар.

Амгы үеде хамаатыларның хуу ажылдалында 13 миллион ажыг автомобильдер, мотоциклдер, мотороллерлер, мопедтер, оларның иштинде үш миллион хире автомобильдер бар. Оларның ээлери шупту-ла техниканы башкарарының четчир билиин болгаш чаңчылдарын шингээдип албааны харааданчыг. Автомото эдилекчилериң барык алдан хуузу шылгалда дужаарынга боттары белеткеннип ап турарлар. Оларның хөй кезин кышкы үеларде хуузунда транспортту ажылдаваа болганындан чолаачыларының бижыг чаңчылдарын уттуп турараар.

Бо бүгүнүн болгаш чурум үрээр чоруктарның уржуктарындан өзал-ондактыг таварылгалар үргүлчү болгулаар. Бо чылдың чеди айларының дургузунда чолаачыларның бурууз-биле болган бүгү өзал-ондактыг болуушкуннарының 85,5 хуузу хуу эдилекчилериң буруузу-биле болганын чугаалаарга-ла бо дугайы билдине бээр. Украинага, Латвияга, Эстонияга, Краснодар болгаш Ставрополь крайларга, Воронеж, Челябинск, Кемерово областарга болгулаан таварылгаларның чиңгизи-ле автомото эдилекчилериниң бурууз-биле боол турган.

Эрткен чылын автомото эдилекчилериниң эки тура ниитилелдерин чер болганыга тургузар дугайында шинтпирлиг үндүрген. Ол ниитилелдер күрүне эрге-ажыктарын хуузунда транспорт ээлериниң эрге-ажыктары-биле билдилиг холбаштырар хүлээлгелиг. Ындыг ниитилелдерни Азербайджан биле Белоруссиядан ангыда, бүгү эвилелдешкен республикаларда организастап тургускан. Амгы үеде олар чаа-ла быжыгып эгелеп турар. Ынчангаш оларга транспорт, бажын-балгат-биле, дуржулгалыг кадрлар-биле дузалаары, чангыс сөс-биле чугаалаарга, оон-даа организастаттынып, тургустунуп турар үе-чадазы дүргенне доозулзун дээш, бүгү үүлдерни кылыры эргежок чугула. Чокку үе дургузунда ындыг ниитилелдериң кежигүннериңге хууда машиналыг кижилерниң кол кезин кирер, оларның ортузунга тайылбыр, кижизидилгелиг калбак ажыл эгелээр дээрзинге идегеп болур.

Чолаачылар орукка ондактыг таварылгаларның барык 37 хуузун айыылдыг байдалдарда машинаны дүрген маннадып чорааш, кылганын статистика херечилеп турар. Латвияда, Армения, Узбекистанда, Калмыкияда, Карелияда, Астрахань, Владимир, Архангельск областарда бүгү болуушкуннарның чартыктан хөй кезин ол-ла чылдагаандан боол турар. Ындыг турбуже, чамдык автооруктарда тургустунган байдалдарны болгаш улуг шимчээшкинни-даа барымдаалавайн, машиналарының шахта дүрген маннаарын 70 болгаш соң-даа хөй километр чедирий болур кылдыр үндезин чокка чөпшээрээни чөптүг эвес. Ол чорук өзал-ондактыг болуушкуннарның көвүдээрни болдурганы таварылга эвес.

Күскү-кышкы сезоннуң мурнуу чарыында бүгү оруктарны шинчилеп көөр, айыылдыг черлерни илередир болгаш машиналарны аваа маннаарын оожумнадыр, кызыгаарлаар чорук чугула.

Оон өске дээштиг хемчег болза, эвээш дуржулгалыг чолаачыларга шахта 70 километрден дүргеи халыдарын хоруудаары болур. Иштики херектер органнары бо айтырыглар талазы-биле тодаргай санаалдарны совет органнарга книрер ужурлуг.

Уругларның орукка транспорттан бертих-межел болур чорукка таваржыры кичээңгей салза чогуур үүл боол турар. Бо чылдың бирги чартыында орукка өзал-ондактан өлген уругларның саны эвээжээн-даа болза, бо талазы-биле ниити айтырыг чугула боол артышаан, соңгаарладып болбас хемчегларни алыры мурнукузу ышкаш негеп турар. Эң ылаңгыя бо талазы-биле Армения, Украинага, Эстонияга, Тыва, Бурят АССР-лерге, Калинин, Чита, Новгород, Оренбург областарга онза кичээңгей салыры эргежок чугула.

Чангыс сөс-биле чугаалаарта, орук шимчээшкининиң айыыл чок болурун хандырарының айтырыы — бүгү-ниитниң хөрээ боол турар. Оны шинтпирлээриңге бүгү министерстволар, төп албан черлери, организациялар, хамааты бүрүзү хүнүн киржир ужурлуг.

(СЭТА).

ТЕАТР СЕЗОНУ АЖЫТТЫНГАН

ЧУРУКТА: Иоган Штраустуң «Часы» деп хөгжүмнүг комедиязының сөөлгү репетициязы. Солагай таладан оң талаже —концермейстер Наталья Столярова, артист Юрий Веденеев, шииниң хөгжүм удуртукчузу болгаш дирижёру Эльмар Абусалимов, артистер Николай Коршилов, Лариса Лебедь болгаш Светлана Варгузова олар.

А. КОНЬКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАГЫДЫП АЛЫҢАР

1975 чаа чылдың солуунар, журналдарының чагыдылгазыбиле деңге ССРЭ-ниң Дээди судунуң болгаш ССРЭ-ниң Прокуратуразының органы «Социалистическая законность» деп журналдың чагыдылгазы эгелээн. Социалистиг хоойлу дугайында, ылаңгыя күш-ажылдың, өг-бүлеиің дүрүмнериниң, колхозтарның чижек Уставының болгаш өске-даа хоойлулар дугайында юридика талазы-биле тускай эртемниглериң эртем-практика комментарийлерин, консультацияларын, үүлдерин бо журналга парлап турар.

Бистиң чуртувуста суд, прокуратура, милиция ажылдакчылары, улус толээлери, эш хуузунуң судунун кежигүннери, улусчу дружинниктер болгаш Советтер ажылдакчылары ук журналды массалыг чагыдып ап турар. Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында бистиң республиканың номчукчулары ол журналды 211 экземпляры чагыткан. Оон 120 ажыы кызылчыларга онаажып турар. Өвүр, Тожу, Эрзин, Бай-Тайга районнарда бо журналдың чагыдылгазы онза кошкак.

Дыка хөй номчукчуларның боттарының хамаарышкан ажылынга ажыктыг, сүмелекчизи болур ол чугула журналды чагыдып, номчаан турары чугула. Харылзаа салбырларында болгаш «Союзпечать» агентилелдериндe ук журналды чагыдын алырын кызыгаарлавайн хүлээп ап турар. Журнал ай санында бир улаа үнер, ону чыл хуусаалыг чагыдарының өртээ — 3 рубль 60 көөсек.

Харылзаа салбырының, «Союзпечать» агентилелдериниң ажылдакчылары, парлалгашың хөй-ниити тарадыкчылары «Социалистическая законность» журналды 1975 чылда номчукчулар арбыныбиле чагыдып алзын дээш тайылбыр-массалыг ажылды чорудар, болдунар хемчегларни алыры чугула.

Б. БЮРБЮ.

«Социалистическая законность» журналдың штаттан дашкаар корреспондентизи.

ТЫВАГА ТУРАСКААТКАН

Тываның 30 чылының бөйрлалы чоокшулап орар. Ол алдарлыг хүнге турасканадып, чуруқчу Юрий Косоруков чаа авиачагаа хавын чараш чуруп, ажылчы чонга бараалгаткан.

Республиканың улус ажылагыйының чечектелиишкинин чурукчуның чураанындан көрүп алыр бис. Азияның төвү деп турасказл демдекти долгандыр кодүрер күчүлүг кран, электри шугумунуң чагызы, шахта, самосвал болгаш аргарыг, даг... Республиканың бактаан турары РСФСР-ниң күрүне сүлде демдээ ол чуруктуң солагай талакы бажында турар. Ол чуруктуң кыдыын Тыва угулза-биле улам аяы жиир сиилбээш, үстүнде: «Тыва АССР-ниң 30 чылы» деп бижээн.

Тывага турасканаткан чаа чагаа хавы филателисчи материалга немелде болган.

И. ВАКС.

Суд залындан

Арагалаашкынның уржуу

Алексей Саая биле Силиниоол Хомушку олар бо чылдың май 22-де Эрги-Барлык суурга арагалап чоруп турганнар. Олар 1956 чылда төрүттүнген чажыт оолдар. Арага садын ижиксээш өөнүктер Бай-Тайга районунуң Шуй магазиниңге кежээ 7 шак үезинде чеде бээрге, магазин хагдына берген болган.

Ооң таңшылы Маңнай-оол Иргит кежээ магазинни хүлээп алган хирезинде, боозун будка иштинге азып кааш, ажылынга харыысаалгазын уттуп, бажыңынче бастырыпкан. Ол 9 шакка чедир шөлээн удуп, хөй-ниитниң хөрөңгизин камгалаар хүлээлгезин ак сеткилдиг эвес көргениниң уламындан магазиниге оор үүлгедиг болган.

Оорлар магазин крышазынче үүнүп чыдырда Алдынчы Хертек эскерин кааш, чогуур кижилерге медээлепкен. Семиоол Чамзы, Ичин-Норбу Хомушку, Даваа Балчин, Күнзеп суглар магазинни долгандыр бүзээлепкеннер. Ол аразында оорлар магазиниңг от салыр хоолайын үреп киргеш, 9 шил коньяк, 2 шил шампанское, 12 шил портвейнни, шоколадтарны, конфеттерни оорлааш шоодайлаваш, крыша иштинче үндүрүп алганнар. Оон магазинни улус бүзээлепкенин олар эскере тыртып каннар. Крыша кырындан дуже халааш дезерин оралдашканнар. Ынчалза-даа кедээн кижилер оорларны чер алыспайн, Силиниоол Хомушкуну ол-ла черинге тудуп алган. Оларның оорлаан барааның ол-ла дораан санаарга 297 рубль түңнүг болган.

Бо оолдар Барыын-Хемчик районунуң «Хемчик» совхозунга ажылдап тура, ону каггаш, сөөлгү үеде ниитилелге ажыктыг ажыл кылбайн, арагалап чоруп турганнар.

Бай-Тайга районнуң улус суду Хомушку биле Саая оларның хөрээн сайгарып көргеш, РСФСР-ниң Кеземче кодекизиниң 89 үүлүнүң 2 кезээ-биле кайызын-даа үш-үш чылда хосталгазын казып шииткен.

Тыва АССР-ниң Дээди судунуң коллегиязы улус судунуң ол шииткелин күштүг болдуруп бадылаан болгаш Хомушку биле Саая оларның кеземче ялазын чиигедир дугайында дилээн хандырбаан.

Б. БОРИСОВ.

ӨРТ АЙЫЫЛДЫГ

Бүс кандыг-даа өрттүң үне берип болур айыылдыг үеленириниң бирээзи. Кодээ черлерге, арга-арыгга, хову-шөлдерге ол өскүп болурундан аңгыда, бажың-балгат, кажаа-херим дээн чергелиг чурттакчылыг чергелерге өрт база эвээш эвес болгулаар.

Чурттакчылыг-даа, ээн-даа черлерге өрт-халаптын үнүп келир чылдагааны чүнүң-даа мурнунда от-биле кайы-хамаан чок аажылаар чоруктан, азы кижилериң серемчилел чогундан болур. Оон чижектери кайы хөй.

Кызылдың Семирацкая кудумчузунун 56-а дугаарлыг бажыңның чурттакчызы халаң эзирик боду-ла бажынының даштын аштап, арыглаар деп шинтпирлеп алган. Хамык-ла бок-сагын, пөстер быжындыларын кладовкадан ужулгаш, даштыгаа чыыл салып ап, өрттедип эгелээн. Ол аразында хат хадып келирге. Оленин демгизин өжүрер ужурга таварышкан. Одунче суг чажын кааш, удуп чыдып ап-тыр. Демги пөс, быжынды орта өжүртүнмээн, хөрлээлеп чыдып-чыдып, дүне чалбышталып үнген. Оон улаштыр бажың кыва берген. Өрт өжүрүкчүлери дүрген чедип келгеш, өөскүп өрттү арай бооргa өжүргегнер, олар бажынын эжиин ажыда тыртыптарга, оон ээзин чалбышталган өрттен камгалап алыр арга чок болган...

Таакпы тыртар кижилериң ужуудан өрт өөскүүрү хөвар эвес. Ындыг таварылгаларның улуг кезинде демги өрт өөскүдүкчүзү эзирик болгулаарын практика бадыткап турар. Енисейниң ол чарыында Колубная кудумчузунга июльдуң 24-түн дүнезинде бир өзал-ондактыг таварылга болган. Хамааты С. аажок эзирип алгаш, таакпылап чыткан. Сигаретазын кыпсып алгаш, чыда одчаан удуп калган. Оон уламындан ол боду-даа, бажынының улуг кезин-даа өрттенип калган.

Өрттен камгаланырының чурумун үрээлер боттарын-даа, оон-биле кады долгандыр турар кижилерни-даа айыылга таварыштырын турар. Иштики херектер министерствозунуң өртке удур камгалал килдизинин чорудуп турар лекцияларын чамдык кижилер херексевейн баргылаар, өртке удур камгалал органнарының сургаалдазын эртпес, олардан арга-сүме айтырбас болгулаар. Хоорайның албан организация, будүрүлге, тудуг, транспорт организацияларының удуртукчулары өрт камгалалынга чаа кижилерни ажылга хүлээп алгаш, оларны сургаал эртериби-биле чорутпайн турары четпес. Оон түңнелинде өрт болдурбазының баш удур алыр хемчегларин чорудуп билбес кижилер аңаа удур демисежир хамаан чок, харын-даа оон өскүүрүнге чедире берип турары дүвүренчиг.

Бо чылдың апрельден август айга чедир үениң дургузунда Кызыл-садыгның магазиннеринге дөрт, а столоваалар болгаш ресторанның трезиниң албан черлеринге — ийи удаа өрт үнген. Ол өрттениң болган чылдагааны чүгле хангельск областарда ол көргүзүг оон-даа хөй—бүгү өзал-ондактыг болуушкуннарның чартыындан хөй кезин ындыг кижилерден болган.

Арагалаар чорукка удур демиселди күштелдириниң дугайында доктаалдарны күүседдириче угланган бүгү хемчегларни алыры, оларга үндезилээш, оон-биле баш удур демиселдиң хемчегларин ажылдап кылыры эргежок чугула. Күш-ажылчы коллективтериң баштаар черлери, хөй-ниити организациялары транспорт үүлдерни эзирик башкарыр, чолаачылааныың таварылгаларының дугайында милициниң чаңгыс-даа дыңнадыын кичээңгейге албайн барын болбас ужурлуг.

Эң ылаңгыя пассажирлер сөөртүрүн айыыл чок болдурарынче онза кичээңгей салыр херек. Бо талазы-биле чолаачыларның хөй кезин сагылгачурумнуң бедик үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Ынчалзадаа кижилерни тускай дерип, кылбаан чүк машиналарынга сөөртүр, куду мергежилдиг болгаш ажылының дуржулгазы улуг эвес чолаачыларга кижилерлиг машиналар идегээр таварылгалар база тургулаар.

Амгы үеде хамаатыларның хуу ажылдалында 13 миллион ажыг автомобильдер, мотоциклдер, мотороллерлер, мопедтер, оларның иштинде үш миллион хире автомобильдер бар. Оларның ээлери шупту-ла техниканы башкарарының четчир билиин болгаш чаңчылдарын шингээдип албааны харааданчыг. Автомото эдилекчилериң барык алдан хуузу шылгалда дужаарынга боттары белеткеннип ап турарлар. Оларның хөй кезин кышкы үеларде хуузунда транспортту ажылдаваа болганындан чолаачыларының бижыг чаңчылдарын уттуп турараар.

Бо бүгүнүн болгаш чурум үрээр чоруктарның уржуктарындан өзал-ондактыг таварылгалар үргүлчү болгулаар. Бо чылдың чеди айларының дургузунда чолаачыларның бурууз-биле болган бүгү өзал-ондактыг болуушкуннарының 85,5 хуузу хуу эдилекчилериң буруузу-биле болганын чугаалаарга-ла бо дугайы билдине бээр. Украинага, Латвияга, Эстонияга, Краснодар болгаш Ставрополь крайларга, Воронеж, Челябинск, Кемерово областарга болгулаан таварылгаларның чиңгизи-ле автомото эдилекчилериниң буруузу-биле боол турган.

Эрткен чылын автомото эдилекчилериниң эки тура ниитилелдерин чер болганыга тургузар дугайында шинтпирлиг үндүрген. Ол ниитилелдер күрүне эрге-ажыктарын хуузунда транспорт ээлериниң эрге-ажыктары-биле билдилиг холбаштырар хүлээлгелиг. Ындыг ниитилелдерни Азербайджан биле Белоруссиядан ангыда, бүгү эвилелдешкен республикаларда организастап тургускан. Амгы үеде олар чаа-ла быжыгып эгелеп турар. Ынчангаш оларга транспорт, бажын-балгат-биле, дуржулгалыг кадрлар-биле дузалаары, чангыс сөс-биле чугаалаарга, оон-даа организастаттынып, тургустунуп турар үе-чадазы дүргенне доозулзун дээш, бүгү үүлдерни кылыры эргежок чугула. Чокку үе дургузунда ындыг ниитилелдериң кежигүннериңге хууда машиналыг кижилерниң кол кезин кирер, оларның ортузунга тайылбыр, кижизидилгелиг калбак ажыл эгелээр дээрзинге идегеп болур.

Чолаачылар орукка ондактыг таварылгаларның барык 37 хуузун айыылдыг байдалдарда машинаны дүрген маннадып чорааш, кылганын статистика херечилеп турар. Латвияда, Армения, Узбекистанда, Калмыкияда, Карелияда, Астрахань, Владимир, Архангельск областарда бүгү болуушкуннарның чартыктан хөй кезин ол-ла чылдагаандан боол турар. Ындыг турбуже, чамдык автооруктарда тургустунган байдалдарны болгаш улуг шимчээшкинни-даа барымдаалавайн, машиналарының шахта дүрген маннаарын 70 болгаш соң-даа хөй километр чедирий болур кылдыр үндезин чокка чөпшээрээни чөптүг эвес. Ол чорук өзал-ондактыг болуушкуннарның көвүдээрни болдурганы таварылга эвес.

Күскү-кышкы сезоннуң мурнуу чарыында бүгү оруктарны шинчилеп көөр, айыылдыг черлерни илередир болгаш машиналарны аваа маннаарын оожумнадыр, кызыгаарлаар чорук чугула.

Оон өске дээштиг хемчег болза, эвээш дуржулгалыг чолаачыларга шахта 70 километрден дүргеи халыдарын хоруудаары болур. Иштики херектер органнары бо айтырыглар талазы-биле тодаргай санаалдарны совет органнарга книрер ужурлуг.

Уругларның орукка транспорттан бертих-межел болур чорукка таваржыры кичээңгей салза чогуур үүл боол турар. Бо чылдың бирги чартыында орукка өзал-ондактан өлген уругларның саны эвээжээн-даа болза, бо талазы-биле ниити айтырыг чугула боол артышаан, соңгаарладып болбас хемчегларни алыры мурнукузу ышкаш негеп турар. Эң ылаңгыя бо талазы-биле Армения, Украинага, Эстонияга, Тыва, Бурят АССР-лерге, Калинин, Чита, Новгород, Оренбург областарга онза кичээңгей салыры эргежок чугула.

Чангыс сөс-биле чугаалаарта, орук шимчээшкининиң айыыл чок болурун хандырарының айтырыы — бүгү-ниитниң хөрээ боол турар. Оны шинтпирлээриңге бүгү министерстволар, төп албан черлери, организациялар, хамааты бүрүзү хүнүн киржир ужурлуг.

(СЭТА).

Мөгелер аттанып кан

Башкир улустуң национал маадыры Салават Юлаевке турасказткан шаңнал дээш хостут хүреш талазы-биле Бүгү-эвилел маргылдаазынга киржири-биле бистиң шилиндек мөгелериис октябрь 1-де Башкириаже чорупкан. Команданың составында ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидаттар Александр Кундан, Чадамба Мөңге (52 кг), Алексей Сандан, бирги разрядчы Сергей Биче-оол (48 кг), бирги разрядчылар Олег Доржу, Кызыл-оол Лайдып (62 кг) болгаш ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Вячеслав Кара-Тоннуг (74 кг) олар бар.

БИСТИҢ КОРР.

Бистиң шилиндек командавыс мурнай берген

ССРЭ-ниң хоккей талазыбиле шилиндек командазы октябрьның 1-де шилиндек «Канада-74» команда-биле ойнаш, 3:2 санга удуп алган. Канаданың командазы ВХА дээр лиганың профессионал ойнакчылары-биле тургустунган турган.

Совет командага Мальцев ылгалып, 6-гы болгаш 36-гы минуталарда шайбаларны киргилээн. Үшкү шайбаны 52-ги минутада Чусев киргген.

Аалчылардан хоочун хоккейжи Хоу болгаш оон оглу Марк чедиишкиннерлиг болган.

Ойнаашкынларның ниити санын алырга, ССРЭ-ниң шилиндек командазы ам мурнай берген—ол ийи тиилелгелиг, а канадачылар—бир тиилелгелиг (оон өске ийи ужуражыышкын хайым болганы билдиңгир болгай).

Дараазында ойнаашкын бөлүн болур.

(СЭТА-ның корр.).

УЧИЛИЩЕ ЧАЛАП ТУРАР

Канск хоорайда № 12 профтехучилище 1974—1975 өөредилге чылында пөс-таавычы, пөс аргыкчызы, үүн аргыкчызы, долгакчы, дескилекчи мергежилдериниң аайы-биле сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

ӨӨРЕНИРИНИҢ ХУУСААЗЫ 11 АЙ

15 хардан өрү назылыг, 8 класстан куду эвес билиглиг кыс уругларны хүлээп алыр. Хүлээп алдынган сургуулдарны чаагайжыды туткан халас общежитие-биле, айда 21 рубльдиң стипендиязы-биле, айда 32 рубль хемчээлдиг чемгерилде-биле хандырар.

Училищени доосканнар Канскиниң кежээки пөс-таавы техникумунга кирер эргелиг.

Кирерин күзээннер дараазында документилерни киирер:

1. Билдириишкин.
2. Допчу намдары.
3. Билииниң дугайында документ.
4. Характеристика.
5. Кадыының дугайында № 286 майыктың шынзылгазы.
6. Чурттап турар черинден шынзылга.
7. 3х4 хемчээлдиг 6 фото-чурук.
8. Паспорт ийикпе, азы төрүттүнгениниң дугайында херечилел.

1974 чылдың ноябрь 1-ден болгаш декабрь 1-ден өөренип эгелээр.

Училищениң адрези: Красноярск край, Канск хоорай — 6, Октябрьның 40 чылы кудумчу, бажың № 62.

ПАРКТА АЖЫЛДАР

Совет Тываның 30 чыл болур оюнга чедир санныг хонуктар арткан. Ол байырлалдың залчылары-даа, өске бүгү чыылган чон-даа хоорайның Гастелло эттыг культура парыынга келир апаар. Ынчангаш ону каас-чараш, ханы утка-шынарлыг кылдыр дерилер дээш, хоорайның септелге-тудуг эргелелиниң келлективи улуг күжүн мөөцвеп, белеткел ажылдарын чедиишкиниг чорудуп турар. «Хүреш» стадионнуң септелгезинде бригадир Манаковтуң тудугжуларын быжыглаан. Ол бригада ам стадионнуң септелгезин доозар четкен, сөөлгү будуушкун ажылдары чоруп турар. Ол ышкаш парктың кол төвү—фонтан чанында уран үүл делгелгезиниң павильонун чаартып кылыр ажылды бригадир Контратьевтиң комлекстиг бригадазы чартык ай бурунгаар эгелээш, бо хүннерде база доозар четкен. Ынчалзажок ам-даа кылыр ажылдар эвээш эвес: павильонның шалазын тырыыры, ханаларда тиглерни дуглаары дээш, оон-даа өске. Бо ажылдарны октябрь 5-те доозар дээш тудугжулар шудургу ажылдап турарлар.

Тываның улус ажыл-агыйының чедиишкиннерин көргүзер делгелгениң залдарын будуп, септээри база адакталып келген. Ында ажылдап турар хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезинин сургуулдарының төлептиг үлүү байырлалга күш-ажылчы көскү белек болуру чугаажок.

В. САГАН-ООЛ.

ЕНИСЕЙ КЕТТЕРИНИҢ УГУ

КРАСНОЯРСК. (СЭТА-ның корр.). Красноярскиниң чурт шинчилел музейиниң этнографиялыг экспедициязы кет дээр биче-буурай улустуң төөгүзүн, амгы культуразын болгаш амыдыралын шинчилеп көргениниң соонда Туруханск райондан бо айның эгезинде чедип келген.

Кеттер — бистиң чуртта эң эвээш санныг национал балыктериң бирээзи; оларның саны чүгле бир мун хире кижи боол турар. Кеттериң дылы Сибирьниң соңгу үүгүнде өске биче-буурай улустарның дылдарындан шуут өске боол турар. Ол улустуң төөгүзүн эрткен чүс чылда-ла шинчилеп эгелезе-даа, оларның тывылганының дугайында эртемденнериң бодалдары шуут карышкан боол турар. Бир эртемденниң бодап турары-биле алырга, кеттер ыракузак мурнуу үүктен ол тайгасынныг черде чеде берген боол турар.

Специалистерниң бодап турары-биле алырга, этнограф Р. Николаевтиң бир кет өг-бүледен тыпкан эрте-бурунгу уран-шеверлериниң кылган үүлдери оларның мурнуу үүктен келгениниң херечизи боол турар.

Редакторнуң оралакчызы
М. Н. СМИРНОВА

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 3-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы.
13.35—Өөнүг телекөргүзүг. «Уран үүл мастерлери —уругларга». А. С. Пушкиниң «Руслан биле Людмила» деп шулуглелиниң база «Аңдын аскыр дагаа дугайында» тоолуудан үзүүдүнү артист М. Козаков номчуур.
14.05—Медээлер.
14.15—Өөнүг телекөргүзүг. «Колокольчик» театр.
14.30—Өөнүг телекөргүзүг. Совет ырның концерти.
15.00—«Миллионнарның ленинчи университеди», «Салгалдарның чаңчылдары» Москва хоорайның партия организацияларының акыяктар кижизидилгезиниң талазы-биле дуржулгазындан.
15.30—15.40— Чапсар.
15.40—«Арын-нүүр». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 5-ки серия.
17.10—Спортчу программа. 1) Футбол. Кубок эдилекчилериниң маргылдаазы. ЦСКА (София)—«Динамо» (Киев). 2-ги оюн. Болгариядан дамчыдылга. 2. Шыдыраага делегей маргылдаазы.
18.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.45—Уругларга Мультфильм.
19.00—«Хамааты камгалалының билиглерин — кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга.
19.20—«Төрээн чурттуң камгалалында». Кыска фильм.
19.50—Телемедээлер.
20.00—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.05—Өөнүг телекөргүзүг. «Делегейниң улустарының чогаадылгазы».
20.35—Өөнүг телекөргүзүг. «Өлүм чок чорук». Н. Островскийниң төрүттүнгениниң бээр 70 чылынга дамчыдылга.
22.30—22.30—Чапсар.
22.30—«Мээң баяным, ойнала!».
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—02.00— Өөнүг телекөргүзүг, хоккейге делегей ужуражылгазы, ССРЭ—Канада.

КИНО

ОКТЯБРЬ 3-ТЕ

«НАРЫРАЛ»: «Чүгле «кырганнар» тулчуп турарлар» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 17 «Сылдысчыгаш» 10.25, «Москва—Кассиопея» 8.45, 14.40, 16.20, «Чааннар—мээн оннуктерим» (1-ги, 2-ги сериялары) 11.55, 18.00, 20.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Героин» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Том Сойерниң ужуралдары» 15.00, «Ажыдмышкын» 16.40, 18.20, 20.00, шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: Киночыыды 16.30, «Маккенаның алдыны» (1-ги, 2-ги сериялары) 19.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллдизинин 23-54, карыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллдизинин 37-13, культура киллдизинин 23-54, көдээ ажылагый киллдизинин 21-47, үлетүүр киллдизинин 22-64, чагаа киллдизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы- биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1)

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТИРАЖЫ 16056. ЧАГЫГ № 235.
ТС—01105